

II. MEŞRUTİYET'İN İLK YILINDA PARİS'TE BİR JÖN TÜRK DELEGASYONU: TALÂT BEY HEYETİ

Salih TUNÇ*

Özet

1908 Jön Türk Devrimi Osmanlı İmparatorluğu'nun son 30 yıllık dış siyaseti bakımından önemli bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Abdülhamit Dönemi'nin iyice belirginleşmiş Alman yanlısı siyasetine şüpheyle bakan Jön Türkler, Meşrutiyet'in ilânından sonra dış politikada kendilerine yeni bir istikâmet belirlemek istemişlerdir. Meşrutiyetin yeniden ilânını müteakiben Jön Türkler, Abdülhamit Dönemi'nin Alman eksenli siyasetine karşılık, liberal ve meşruti yönetimlerin hâkim olduğu İngiltere ve Fransa'ya yakın bir eğilim içinde olmuşlardır. İngiltere ile Fransa'nın Jön Türk Devrimi'ni memnuniyet ve destekle karşılayan açıklama ve yaklaşımları, Jön Türkler'in yakınlaşma politikaları için cesaret verici olmuştur. Bu nedenle Talât Bey Başkanlığında oluşturulan bir Heyet-i Mebuse, ihtimal ki Cemiyet'in görevlendirmesiyle, yakınlaşma siyasetini pekiştirecek somut adımlar atmaya üzere Paris ve Londra'ya bir seyahat düzenlemişlerdir. İşte bu çalışmamızda seyahatle ilgili özellikle Fransız basınına ve diplomatik raporlara yansıyan değerlendirmeler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *II. Meşrutiyet, Meclis-i Mebusan, Jön Türkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Talât Bey*

Abstract

Mr. Talât's Committee: A Young Turk Delegation in Paris in the First Year of the 2nd Constitution

The Young Turk Revolution (1908) became the beginning of an important transformation in terms of foreign policy during the last 30 years of the Ottoman Empire. The Young Turks looking suspiciously to the prominent pro-German politics of Abdulhamit Period wanted to determine a new direction for themselves about the foreign policy after the proclamation of the Constitution. Following the re-proclamation of the Constitution, the Young Turks became within a trend close to England and France, in which liberal and constitutional governments were dominant, against the politics of Abdulhamit Period with the German axis. The explanations and approaches of England and France meeting the Young Turks Revolution with pleasure and support became encouraging for the Young Turks' convergence politics. Therefore, a Parliament Committee whose president was Mr. Talât organized a travel to Paris and London for taking concrete steps to consolidate the rapprochement policy. It was possible that Community appointed this committee. In this study the evaluations related with the travel, especially reflected to the French press and diplomatic reports, will be investigated.

Key Words: *The 2nd Constitution, Ottoman Parliament, Young Turks, Committee of Union and Progress, Talât Bey*

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ANTALYA.

Giriş

1908 Jön Türk Devrimi, uzun süreden beri imparatorlukta cari olan Osmanlı-Alman ilişkilerinin yakınlığına oranla, *Büyük Güçlerin en güçlülere* olarak kabul edilen ve nispeten liberal bir sistemle yönetilen, İngiltere ve Fransa ile daha yakın ilişkiler tesis etmek bakımından önemli bir dönemin başlangıcını oluşturur. Jön Türk Devrimi'yle birlikte özellikle Batı gözüyle *Hamidien Rejim* olarak tabir edilen II. Abdülhamit Dönemi'nin aksine, liberal fikirleri ön plana çıkararak bir kadronun Osmanlı yönetimine hakim olacağı tasavvuruyla bu iki devlet, Meşrutiyet'in yeniden ilânını müteakiben, özellikle Jön Türkler ile daha yakın bir ilişki içerisinde olmaya özen göstermiştir. Nitekim 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in yeniden ilânını büyük bir ilgi ve kıvançla karşılayan İngiltere, devrimi müteakiben hemen Jön Türkler'e resmî tebriklerini sunmuş ve Dışişleri Bakanı Edward Grey de, İstanbul'daki Elçisi Gerard Lowther'a Britanya'nın yeni rejime sempatisini ve desteğini göstermesi talimatını vermiştir.¹

1908 Jön Türk Devrimi nasıl İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili siyaseti ve beklentileri için yeni bir dönemin başlangıcı oldu ise; aynı şekilde Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkilerinin yeni bir boyut ve çehre kazanması bakımından da yeni bir sürecin başlangıcını oluşturmaktadır. Bu itibarla her iki *büyük gücün* gözünde, İstanbul'da meşrutiyetle birlikte liberal eğilimli bir Osmanlı yönetiminin ortaya çıkmış bulunması ve uzun süreden beri başlıca gerginlik nedenlerinden birisini oluşturan Alman nüfuzunun azalacağına ilişkin umutlar, tıpkı İngiltere gibi Fransa'yı da, Jön Türklerle bir yakınlaşma beklentisine sevk etmiştir. Jön Türkler'in Liberal ve Cumhuriyetçi Fransa'ya genel bir sempatisinin bulunduğunu gören Fransız Dışişleri Bakanı Stephen Pichon, Fransız Hükümeti'nin İstanbul'da ayrıcalıklı bir konuma gelebileceğine inanmıştır. Bu bakımdan Pichon yeni rejime bir iyi niyet gösterisi olarak 25 milyon franklık koşulsuz borç vermeye razı olmuştur.²

Jön Türkler tarafından II. Meşrutiyet'in ilânından sonra, II. Abdülhamit'in Alman yanlısı politikasına karşı, Jön Türkler'in Avrupa'nın bu iki liberal ülkesiyle ilişkileri geliştirme ve yeni bir siyasi devir açma eğilimleri sürerken, Osmanlı Avrupası'nda 1908 Ekiminde ortaya çıkan Bosna-Hersek ve Bulgaristan meselesi, Jön Türkler'in İngiltere ve Fransa ile yakınlaşma istidadı gösteren ilişkilerinin gelecekteki yönü için önemli bir tecrübe olacaktır.

Jön Türkler'in Meşrutiyet'in ilânından sonra ilk olarak karşılaştıkları en önemli siyasi krizlerden birisi olan Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan

¹ Kent 1999, 206; Ahmad 1999a, 133.

² Fulton 1999, 180.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

İmparatorluğu tarafından ilhakı ve Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilânı (5 Ekim 1908) sorununda İngiltere ve Fransa'nın, bu fiili duruma muhalif siyasetleri özel bir önem arz etmiştir.³ İngiltere'nin Bosna-Hersek sorununda Türkiye'yi destekleyen tutumu, Berlin Şansölyesi von Bülow'un “*şimdi İngilizler Türkler'den daha fazla Türk oldular*” şeklinde bir yorumuna neden olurken, Fransa'nın krizle ilgili tavrı Rusya'yı büyük ölçüde gücendirmiştir.⁴ Bosna Hersek ve Bulgaristan meselesinden sonra Jön Türkler'in karşılaştıkları bir diğer kriz de Girit meselesi olmuştur. Bosna-Hersek ve Bulgaristan, Osmanlı Devleti açısından bir sorun olunca, Girit Rumları ve Yunanistan da harekete geçmiştir. Avusturya'nın Bosna Hersek'in ilhakını ilân ettiği gün, Girit Meclisi de adayı Yunanistan'a kattığını ilan etmiştir. Yunanistan'ın ilhakı kabul ettiğini açıklamasından sonra Osmanlı Devleti, Girit Meclisi'nin kararını tanımadığını bildirerek, durumu protesto etmiştir. Girit Meclisi'nin “*Enosis*” kararı üzerine Yunanistan, devletlere başvurarak adanın ilhakının tanınmasını istemişse de, mevcut bunalımlar nedeniyle, bu istek kabul görülmeyerek, Girit konusunun müzakere edilip kesin bir duruma bağlanacağı bildirilmiştir.⁵ Dolayısıyla Jön Türk Devrimi'nden hemen sonra Bosna-Hersek'te, Bulgaristan'da ve Girit'te cereyan eden gelişmeler, *Büyük Güçler* arasındaki, diplomatik pazarlıklar ile rekabet arzusunu büyük ölçüde tahrik etmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra, Jön Türkler'in karşılaştıkları ve aynı zamanda yeni rejimin geleceği bakımından da büyük bir tehdit olarak görülen bir diğer gelişme ise 31 Mart Vakası ile neredeyse onunla eş zamanlı gelişen Adana olaylarıdır. 31 Mart Olayları, Jön Türkler için ne denli endişe verici bir gelişme olmuşsa, Avrupa için de Türkiye'nin gelecekteki yönünün tespiti bakımından, o denli yakından izlenmesi gereken bir süreç olmuştur. 31 Mart Olayları'nın ortaya çıkmasındaki başlıca saik ve iddialar her ne olursa olsun, Batı diplomasisi ve kamuoyu bu gelişmeyi “*karşı devrim/contre revolution*” hareketi olarak tanımlamış ve özellikle Fransız kamuoyunun Jön Türkler lehine olan mevcut durumunun pekişmesini sağlamıştır. Bununla birlikte Adana Olayları da Fransa tarafından yakından izlenmiş ve olaylar, Fransa'nın Ermeni nüfuz ve politikasının yönünü açık bir şekilde kanıtlayacak derecede yorumlanmıştır. O bakımdan son olaylar vesilesiyle Fransa, Jön Türk yönetimini *eski rejimi/ancienne regimé* aratmayacak bir yöne kaymakla itham etmekte tereddüt göstermemiştir.

³ Armaoğlu 2003, 620, 624; Ülman 2002, 268-271.

⁴ Armaoğlu 2003, 620, 624.

⁵ Armaoğlu 2003, 628; Uçarol 1985, 340-341.

Genel hatlarıyla belirttiğimiz üzere, 1908 Jön Türk Devrimi'ni izleyen son bir yıllık Meşrutiyet idaresinde cereyan etmiş iç ve dış siyasal olaylar o denli hızlı gelişmiş ve müessir olmuştur ki, çalışmamıza konu olan Osmanlı Parlamento Heyeti'nin gezisi boyunca bu olaylar tartışma, telkin ve tavsiyelerin konusunu oluşturmuştur. Bu bakımdan seyahate katılan Osmanlı Parlamentosu üyelerine Meclis-i Mebusan Reis-i Vekil-i Evveli Talât Bey'in Başkanlık yapması nedeniyle, *Talât Bey Heyeti* adıyla da anılan parlamento gurubunun Paris ve Londra seyahatlerinin, bir bakıma, yukarıda ana çizgileriyle açıkladığımız, özellikle son olayların gölgesinde gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

a. Meşrutiyetin İlanından Sonra Jön Türkler'in Avrupa'daki Bazı Faaliyetleri ve Talât Bey Heyeti'nin Paris'e Hareketi

Bir Jön Türk grubu olarak Talât Bey Heyeti'nin seyahati, Meşrutiyet'in yeniden ilânından sonra Fransa ve İngiltere'ye gerçekleştirilmiş ilk Jön Türk ziyareti değildir. Jön Türk Devrimi'nden sadece iki buçuk ay sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen liderlerinden Dr. Nazım ve Ahmet Rıza da Londra ve Paris siyasi çevrelerinde bir dizi temaslar için görevlendirilmişlerdi. Dr. Nazım ve Ahmet Rıza'nın Avrupa'ya gönderilmesinde başlıca âmil, Balkanlar'da giderek kontrol edilemez hale gelen gelişmeler karşısında destek bulmaktır.

Nitekim II. Meşrutiyet'in ilânından kısa bir süre sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini açıklaması, Bulgaristan'ın bağımsızlığını ve Girit'in de Yunanistan'a bağlandığını ilân etmeleri, *ittihat-ı anasırı yeniden inşâ etme* iddiasını taşıyan Jön Türkler üzerinde derin bir şok yaratmıştı. İç siyasetin yoğun bir tartışmayla yürütülebildiği bir dönemde cereyan eden bu gelişmelere, Osmanlı İmparatorluğu doğrudan karşı koyabilecek bir durumda değildi. Büyük Devletlerin tutumları da sadece kendi çıkarları istikametinde bulunmaktaydı. Peş peşe gelen ilhak ve bağımsızlık ilânlarının yarattığı olumsuz ortam ve yalnızlık psikolojisi içerisinde Jön Türkler, özellikle İngiltere ve Fransa gibi *Büyük Güçler* nezdinde ittifak arayışlarına yönelmeyi bir mecburiyet olarak görmüşlerdi.⁶ Bu düşünceden hareketle, Sadrazam Kamil Paşa'yı sinirlendirmesi pahasına, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen iki üyesi Dr. Nazım ve Ahmet Rıza, 1908'in Ekim-Kasım aylarında Londra ve Paris'in siyasi çevrelerinde bir dizi temaslarda bulunmuşlardır.⁷ Dr. Nazım yolculuk sırasında Budapeşte'de *Le Temps* gazetesi muhabirine yapmış olduğu

⁶ Turan 1999, 244-245.

⁷ Ahmad 1999b, 50; Ahmad 1999a, 139-141 Dr. Nazım ve Ahmet Rıza'nın Avrupa'da hükümeti temsil edermiş gibi konuşmaları Kamil Paşa'nın onları Lowther'a şikâyet etmesine yol açmıştı.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

açıklamada bu seyahatin amacının “Türkiye’de yeni olan bütün özgürlükleri, diplomatik şansölyelerin karanlıkta bırakma tasavvuruna karşı kamuoyunu aydınlatmak” şeklinde açıklamıştı. Bununla birlikte seyahatin bir diğer gayesinin Balkanlar’daki üçlü kriz nedeniyle, durumu sarsılmakta olan İmparatorluğa desteklerini sağlamak amacıyla İngiliz ve Fransız yöneticiler ile bir dizi temaslarda bulunmak olduğu şüphesizdir.⁸ Dr. Nazım ve Ahmet Rıza bilinen amaçları doğrultusunda Türkiye’nin de içinde yer alacağı bir ittifak için İngiltere ve Fransa nezdinde girişimlerde bulunmuşsa da bu öneri, İngiltere tarafından baştan reddedilmiştir.⁹ Quai d’Orsay ise ilk zamanlarda özellikle Balkanlar ölçeğinde bir ittifak konusunda olumlu bir yaklaşım içinde bulunmuş, Dışişleri Bakanı Stephen Pichon, bu konuda gerekli cesareti vermeye hazır olduğunu bildirmişti. Fakat *Büyük Güçlerin* bölgedeki çıkarları, özellikle kriz dönemlerinde tarafları her an karşı karşıya getirebilmekteydi. Bu yüzden *Büyük Güçlerin* bölgedeki mevcut konumları büyük bir önem arz etmekteydi. İngiliz Dışişleri Bakanlığı, Fransa’nın Londra Büyük Elçisi’ne, oldukça sert bir üslup ile Quai d’Orsay’ın ittifak konusundaki niyetlerini öğrenmekte sabırsızlandığını bildirmişti. İngiliz Dışişleri’nin bu asabi tavrı karşısında Pichon, Londra’daki Büyük Elçisi’ne cevap vermekte gecikmeyerek şunları yazmıştır:

*“Jön Türk delegeleriyle görüşmelerim sırasında, Osmanlı İmparatorluğu’nun durumunu iyileştirmek için partilerinin çabalarını hayırhahlıkla izlediğimizi ve onlara duyduğumuz sempatiyi saklamadım. Türkiye ile Balkan Devletleri arasında arzu edilebilir bir yakınlaşma sergilemek istediklerine ilişkin düşüncelerine sadece cesaret verdim. Fakat muhtemel bir gurup ittifakı formu altında İngiltere ve Fransa’nın da açık iştirakini gösteren bir ittifak meselesi mevcut olmamıştır”.*¹⁰

Dr. Nazım ve Ahmet Rıza’nın İngiltere ve Fransa’daki ittifak arayışları böylelikle *Büyük Güçler* arasındaki güç ve çıkar ilişkileri engeline takılmış oldu. Yaptıkları temaslarda kendilerine ne kadar büyük önem atfedilmiş ve ne kadar çok dostluk ve yakınlık nezaketinde bulunulmuşsa da diplomasi kariyeri ve tecrübesi olmayan Dr. Nazım ve Ahmet Rıza devletlerarası ilişkilerde en önemli ilkenin çıkar olduğu gerçeğini böylelikle tecrübe etmiş oldular. Dr.

⁸ Dumont 1991, 305, Prof. Paul Dumont, Dr. Nazım ile ilgili çalışmasında Nazım’ın Yarbay Ahmet Cemal ile birlikte Paris’e geldiğini, Ahmet Rıza’nın ise onlara Kasım’ın ilk günlerinde katıldığını belirtmektedir. Dumont, Jön Türk hareketinin tanınan en önemli figürlerinden Ahmet Rıza’nın iştirakiyle görüşme ve ziyaretlerin arttığını, fakat oldukça sessiz bir şekilde temaslarnı yürüttüklerini kaydetmektedir.

⁹ Ahmad 1999a, 139.

¹⁰ Dumont 1991, 319.

Nazım, Fransa'daki misyonunun sonucu hakkında, "*Fransa ziyaretinden tatmin olduğunu ve burada partisine çok büyük bir sempati duyulduğunu, bakanlarla yaptığı görüşmelerde ticaret ve öğretim konusunun özellikle öne çıktığını, bundan sonraki çabalarının Türkiye ile Fransa arasındaki ilişkileri geliştirmeye yönelik olacağını...*" kaydetmekle yetinmiştir.¹¹

Dr. Nazım ve Ahmet Rıza'nın 1908 Yılı'nın Ekim-Kasım aylarında gerçekleştirmiş olduğu İngiltere ve Fransa gezileri, yukarıda kısaca belirtildiği üzere, Balkanlar' da cereyan eden gelişmelerin hemen akabinde icrâ edilmiş bir seyahat idi. Talât Bey'in başkanlığındaki seyahat ise Girit sorununun sürüncemede bırakıldığı, 31 Mart ve Adana Olayları'nın siyasal etkilerinin hâlâ devam ettiği bir dönemde icrâ edilmiş bir ziyaret olması bakımından, iç ve dış kamuoyunda olduğu kadar, diplomatik bakımdan da dikkatle takip edilmiştir.

Talât Bey'in başkanlığı altında Osmanlı Meclis-i Mebusan üyelerinden oluşan bir heyetin Paris ve Londra gezileri, İngiliz Parlamentosu'ndan vakfî olan bir davet üzerine düzenlenmişti. Meclis-i Mebusan'ın 18 Haziran 1325 / 1 Temmuz 1909 tarihli oturumunda, Paris üzerinden Londra'ya gidecek olan heyette yer alan Meclis-i Mebusan üyesi 17 kişinin izinli sayılmaları hakkındaki Riyaset teklifi kabul edilmiştir. Bu itibarla alafranga saatle, 2'de hareket edecek heyetin mebuslar tarafından uğurlanması ve kendilerine başarılar temennisinde bulunulması tavsiye edilmiştir.¹² Seyahate katılacak olan mebuslara gerekli iznin verilmesine ilişkin Riyaset teklifi hakkında söz alan Bolu Mebusu Mehmet Habip Bey, "*Osmanlılığın namını bihakkın ilâ etmek, insanlık arasındaki nifaklara son vermek adına dünyada insaniyet ve medeniyete hizmet edecek bir teklifte bulunmak istediğini*" belirtir. Buna göre "*20. asırda Avrupa'da Parlamentosu olmayan hükümet artık kalmadığından, bundan böyle her parlamentodan seçilecek beşer kişilik üyelerden oluşan bir milletlerarası parlamento oluşturulması*" teklifinde bulunmuştur. "*Bu parlamento üyelerinin, Dünyanın en eski payitahtı olduğu için İstanbul'da toplanması sağlanarak, milletlerin bir takım diplomatların esiri olmaktan kurtarılması için çalışılması ve aynı zamanda Osmanlılık namının sulh ve salaha hizmet bakımından öneminin ortaya konulması konusunun Heyet-i Mebuse'ye bir görev olarak verilmesini*" teklif etmişse de bu teklifin icrâsının güçlüğü dile getirilmiştir.

Osmanlı Mebusan Meclisi üyelerinden oluşan Talât Bey Heyeti'nin hareketine ilişkin olarak Tanin gazetesinde, İngiliz Parlamentosu tarafından davet edilen Osmanlı mebuslarının dün Sachsen vapuruyla Marsilya'ya hareket ettiği belirtilerek, "*Heyet-i Mahsusa-i Osmaniye'nin esna-yı avdetde Almanya'ya uğraması için davet-i mahsusa vuku bulacağı müstahberdir*"

¹¹ Dumont 1991, 319.

¹² M.M.Z.C., D. 1, İ.S. 1, İ. 104, C. 5, s. 99-100.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

denilmekteydi.¹³ Fransa'nın İstanbul Büyük Elçiliği Siyasi Müsteşarı A. Boppe, Dışişleri Bakanı Pichon'a gönderdiği telgrafta, “*bir Türk Parlamento Heyeti'nin İngiliz Parlamentosu'nun daveti üzerine İngiltere'ye resmî ziyarette bulunmak üzere bir Alman vapuruyla bugün Marsilya'ya hareket ettiğini*” belirtmekteydi. Boppe telgrafında Mebuslar Heyeti'nin Fransa yolculuğu herhangi bir resmî nitelik taşımasa da, heyetin gerek Marsilya'da ve gerekse Paris'te ilgiyle karşılanıp, kabul görmeleri konusunda hassas davranılmasının önemine dikkat çekmişti. Osmanlı Heyeti'nin Fransız Meclisi, Senatosu ve Hükümeti gibi makamlarca kabul edilmelerinin, İstanbul'da Fransa lehine fazlasıyla lütüfkâr bir tesir yaratacağını belirten Boppe; heyetteki bazı mebuslar üzerinde nüfuz ve menfaat sahibi olduklarından bahisle, “*onlardan bir kaçının çok yakın bir zamanda nazır olacakları şüphesizdir, bu bakımdan Paris'ten olumlu izlenimlerle dönmeleri önemlidir*” görüşüne yer vermiştir.¹⁴ Auguste Boppe'un Dışişleri Bakanlığına göndermiş olduğu telgraf, Fransız makamları nezdinde etkisini hemen göstermiş olmalı ki, Bakanlığın Siyasi İşler Dairesi *çok acil/très urgent* kodlu bir yazıyla Senato, Meclis ve Kabine Başkanlığını konu hakkında bilgilendirmek lüzumunu duymuştur. Bahse konu yazıda, Boppe'un mesajının içeriği hakkında bilgi verildikten sonra, Talât Bey Heyeti'ndeki kimi şahsiyetler ile gayr-i resmî mahiyette de olsa ziyaretin önemine binaen kusursuz bir karşılama konusunda gerekenlerin yapılması tavsiye edilmiştir. Bu cümleden olmak üzere, Osmanlı Mebusları'nın Paris'te buldukları sürede, Fransız, Meclisi, Senatosu ve Kabine Başkanlıklarınca kabul edilmeleri ve ziyaret süresince Türk Heyeti'ne bir Fransız Parlamenter Gurubu'nun kendilerine eşlik etmeleri istenmiştir. Yazıda Türk Temsilcileri'nin Paris'e ilişkin hatıralarında özel bir sempati yaratmak bakımından, Heyet'in Fransa Cumhurbaşkanı tarafından da kabul edilmelerinin yararlı olacağı özellikle belirtilmiştir.¹⁵

Talât Bey Başkanlığındaki Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı üyeleri İstanbul'dan ayrılırken kendilerini sadece bir kısım mebuslar değil, Fransız Sefareti yetkilileri de yolcu etmişlerdi. Fransa'nın İstanbul Maslahatgüzarı, Bakanlığın Siyasi ve Ticari İşler Direktörlüğü'ne gönderdiği yazıda Talât Bey Heyeti'ni bir Alman Şirketine ait Sachsen vapuruyla Marsilya'ya yolcu ederken edindiği izlenimlerle, Talât, Rıza Tevfik ve Nesim Mazliyah ile hareketlerinden az önce yapmış olduğu görüşmeden bahisle, kendilerine bazı tavsiyelerde bulunduğu belirtmiştir.¹⁶ 2 Temmuz 1909 tarihli *Le Temps* gazetesi de aralarında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin özel temsilcileri İsmail Hakkı ve

¹³ *Tanin*, 19 Haziran 1325 / 2 Temmuz 1909, nr. 299, s. 2.

¹⁴ *M.A.E.*, Turquie, n.s. v.180, nr. 219, s.42, 2 Temmuz 1909.

¹⁵ *M.A.E.*, Turquie, n.s. v.180, s.45, 2 Temmuz 1909.

¹⁶ *M.A.E.*, Turquie, n.s. v.6, s.93, 1 Temmuz 1909.

Mithat beylerin de bulunduğu Osmanlı Heyeti'nin, Siyasi Müsteşar Boppe tarafından Pazar günü kabul edildiğini, siyasal meseleler bakımından ziyaretin çok büyük bir önem taşıdığı hatırlatılırken, Türk Delegasyonu'nun Paris'teki *Şark Muhipleri Cemiyeti / La Société des Amis de l'Orient* tarafından davet edildiklerini duyurmaktaydı.¹⁷

Talât Bey Heyeti yaklaşık 8 günlük bir yolculuktan sonra 9 Temmuz 1909 öğleden sonra saat 05:30'da Marsilya'ya ulaşmışlardı. Marsilya'dan İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarına gönderilen bilgilendirme mesajında Vali, Osmanlı Parlamenterlerinin kötü hava şartları nedeniyle 12 saatlik bir zorunlu gecikme ile karaya çıktıklarını, kendilerini iletilen talimatlara uygun bir şekilde karşıladıklarını belirterek, Paris'e hareket için şu anda alınmış bir karar bulunmadığını kaydetmektedir.¹⁸ *Le Figaro* gazetesi ise "Osmanlı Delegeleri Paris'te" başlıklı haberinde Meclis-i Mebusan Başkan Vekili Talât Bey Başkanlığındaki Heyet'in Marsilya'da Boches-du Rhône Valisi M. Mastier tarafından karşılandığını belirtirken, heyet üyelerinden, Babanzade İsmail Hakkı, Rıza Tevfik ve Mithat beylerin yanı sıra, Nessim Mazliyah ile Ubeydullah efendileri tanıtmaya özen göstermiştir. Talât Bey Fransa Hükümeti adına yapılan karşılama sırasında yapmış olduğu açıklamada "*Hürriyet toprağı olan Fransa topraklarına meslektaşlarıyla gelmekten büyük bir sevinç duyduğunu*" açıklarken, gündemdeki sorunlara ilişkin soruları cevaplandırmış; Girit konusunda, diğer üyelerin de belirttikleri gibi "*mevcut statu quo'nun taraftarı olduğu*" açıklamasına yer vermiştir.¹⁹

Talât Bey Başkanlığı'ndaki Türk Parlamento Heyeti'nin Paris ve Londra seyahatlerinin gerekçesi kamuoyuna, her ne kadar İngiltere Parlamentosu'nun resmî daveti gereğince gerçekleştirildiği açıklanmışsa da, bazı diplomatik kayıtlar, bu ziyaretlerin çok daha önemli hedefler için yapıldığını göstermektedir. Hüseyin Cahit'in *Tanin*'de belirttiği üzere, Talât Bey Heyeti'nin "*Avrupa-Türkiye arasında öteden beri var olan su-i tefehhümü ortadan kaldırmak ve Genç Türkiye'nin Avrupalılarca anlaşılmasını sağlayarak, iyi ilişkiler tesis edilmesine çalışmak*" gibi bir amacının bulunduğu hiç şüphesizdir.²⁰ Yine elbette bu seyahat vesilesiyle "Avrupa Parlamentoları'nda, özellikle İngiliz Parlamentosu nezdinde tanıtım yapmak, meşruti yönetime sahip İngilizlerin faaliyetlerini tetkik yoluyla tecrübeler kazanmak"; böylelikle "Avrupa'da uzun süreden beri Osmanlı Devleti aleyhinde oluşmuş olumsuz havayı değiştirmek"; "gerçek anlamda bir

¹⁷ *Le Temps*, 2 Temmuz 1909, s.1.

¹⁸ *M.A.E.*, Turquie,n.s. v.180, s.55, 9 Temmuz 1909.

¹⁹ *Le Figaro*, 10 Temmuz 1909, s.3.

²⁰ *Tanin*, 28 Temmuz 1909, nr.324, s.1.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

parlamentar düzenin işleyişini yakından görerek, bunu sağlayan mekanizmanın parti teşkilatıyla ilişkisini anlamak” gibi birçok amacın hedeflendiği muhakkaktır.²¹ Fakat, bütün bu amaçların yanı sıra, Talât Bey Heyeti'nin Osmanlı Devleti'nin geleceği ve bundan sonraki iç ve dış siyasetinin yönünü tespit etmek bakımından bu ziyaretin sonuçlarını bir kriter olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Talât Bey Heyeti'nin Paris ve Londra seyahatlerinin asıl ve öncelikli amacının, Fransa ve İngiltere ile yakınlaşmak ve bir şekilde, her ikisinin de yer aldığı *Üçlü İtilaf / Triple Entente* gurubuna Devlet-i Aliye'nin de dâhil edilmesi konusunda bu devletleri ikna etmek olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Fransız Dışişleri Bakanlığı'nın Siyasi İşler Dairesi Müdürlüğü tarafından hazırlanan bir “*departman notu*”nda Cavit Bey'in verdiği bir bilgiye dayanılarak ve O'nun ifadesiyle “*Meclis-i Mebusan Reis-i Vekili Talât Bey'in, İngiltere ve Fransa'nın birlikte yan yana buldukları Üçlü İtilaf Grubunda Türkiye'nin de yer almasını sağlamak için İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından görevlendirildiği*” bilgisine yer verilmiştir. Aralarında Dâhiliye Nazırı Ferit Paşa'nın da yer aldığı Almancı bir grubun Türkiye'yi *Üçlü İttifak'a / Triple Alliance* yönlendireceği kaydedilen yazıda, Cavit Bey'in Türkiye ile Fransa arasında da, temel bir takım ihtiyaç noktalarıyla sınırlı olmayan bir ittifak yapılmasından söz ettiği notu düşülmüştür. “*Departman notu*”na göre, “*Talât Bey büyük bir ihtimalle Jön Türk Komitesi adına bu sorunu Bakan ile görüşmesinde dile getireceğinden, belirtilen istekler konusunda Bakan'ın bilgilendirilmesinin yararlı olacağı*” tedbiren ifade edilmiştir.²²

Talât Bey Heyeti'nin misyonuyla ilgili bu veriler, 1908 yılı Ekim-Kasım aylarında Dr. Nazım ve Ahmet Rıza'nın Londra ve Paris'in siyasi, diplomatik ve diğer nüfuzlu çevrelerinde yürüttükleri çalışmanın amaçlarıyla bir bütünlük arz ettiğini göstermektedir. Hiç şüphesiz her iki gurubun ziyaretlerinin kendi özel durumlarına mahsus konjonktürel şartları mevcut olsa da, benzer siyasal gelişmelerin akabinde cereyan etmiş olan bu ziyaretlerin, büyük ölçüde aynı amaçlara matuf olduğu düşünülmelidir.

b. Talât Bey Heyeti'nin Paris'teki Temasları ve Bu Temaslara İlişkin Fransız Basınına Yansıyan Yorum ve Değerlendirmeler

Fransız Dışişleri Bakanlığı, Talât Bey Heyeti'nin Paris'i ziyaretlerinde gündeme gelecek olası talepleri ile ilgili gerekli hazırlıkları yaparken, Heyet, 11 Temmuz 1909 Pazar sabahı saat 08:00'da Paris'e ulaşmıştır. Talât Bey Heyeti

²¹ İngiltere seyahati hakkında, Babacan 2005, 67; *Yeni Tasvir- Efkâr'a* göre seyahatin seyri hakkında, Gazel ve Uğuz 2006, 227; Çavdar 1995, 112.

²² *M.A.E.*, Turquie, n.s. v.180, s.47, 5 Temmuz 1909.

Paris Garı'nda, başta Sefir Naum Paşa ve Maslahatgüzar Dr. Lütfi Bey olmak üzere, Türk Sefareti'nin önde gelen diğer yetkilileri, Türk kolonisinin saygın şahsiyetleri, Paris'te münteşir *La Turquie Nouvelle* gazetesinin yazarları, Osmanlı-Fransız gazetelerinin muhabir ve yazarları, Türk öğrencilerin temsilcileri ile Fransız Dışişleri Bakanlığı'nın Yetkilileri tarafından karşılanmışlardır. *Le Figaro* gazetesi karşılama sırasındaki birkaç anekdotan hareketle bir mebusu Anglofil olmakla nitelendirdikten sonra "*Fransa'nın dostlarını*" tanıtırken, Heyet üyelerini Osmanlı Parlamentosu'nun "*en sempatik ve en ünlüleri*" olarak vasıflandırmış ve mebusları okuyucularına şu şekilde takdim etmiştir:

"Osmanlı Parlamento Heyeti'nin Başkanı olan Talât Bey, son Nisan Olayları'nın tirajik anlarında Meclis-Mebusan Başkan Vekilliği'ni yürütmüş ve halen de Genç Türkiye'nin en popüler adamlarından biri ve Edirne Mebusudur. Rıza Tevfik, Türkiye'de artık ondan başka filozof adıyla anılan bulunmamaktadır. Bu büyük ülkenin hayatında popüler bir rol oynamaktadır. Kendisi bir İngiliz gibi İngilizce, bir Fransız gibi Fransızca konuşan, Batılılar'ın bütün bilim ve keşiflerini özümseyerek sırrına ermiş bir kişidir. Bütün küstahlıklara ve tüm düşüncelere açık bir düşünce dünyasına sahiptir. Geçen Temmuz'da Devrim'in ilk anlarında özgür Türkiye'nin simgesi olmuştur. Süleyman Büstanî Efendi, iyi bir Arap yazarı, Türkçe, Arapça, Fransızca, Almanca, İngilizce ve Yunanca'yı kolaylıkla yazıp konuşabilir ve Beyrut Mebusudur. Ahmet Zühayir Paşa, zengin bir Basra Mebusudur. Kısa bir süre önce Le Figaro'ya mülakat vermiştir. İsmail Hakkı Bey, harici meseleler hakkında yetkin bir uzman ve sorunlardan en haberdar Doğulular'dan birisi olmasının yanı sıra, Osmanlı basının en şöhretlisi olup, Tanin'de yazmakta olup Bağdat Mebusudur. Ubeydullah Efendi, Hamidien rejim düşmeden evvel Paris'te Revue d'Études İslamiques adında bir derginin kurucusu olmuştur. Aydın Mebusu Olan Ubeydullah Efendi, Osmanlı Parlamentosu'nun özgür düşünceli ve derin bilgi sahibi ulemasından biri olarak kabul ediliyor. Nesim Mazliyah Efendi, Yahudi kökenli bir Musevi ve İzmir Mebusu olup, Parlamento'nun önde gelen bir üyesidir. Ruhi Halidi Bey, Türkiye'nin Bordeaux eski Başkonsolosu ve halen Kudüs Mebusudur. Ruhi Halidi Bey, Kudüs Müslümanlar tarafından feth olunduğu tarihte, şehrin kendilerine bağlandığı soylu bir Arap ailesinden gelmektedir. Ebuzziya Tevfik, İstanbul'da iki ayrı gazetenin direktörlüğünü yürüten ve aynı zamanda yazarlık yapan bir meslektaşımız olup,

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

*Antalya Mebusudur. Fuat Hulusi Bey, İttihat ve Terakki Komitesi'nin Parlamento'daki en etkili üyelerinden olup, Trablusşam Mebusudur. Diğerleri ise, Sason Efendi (Bağdat), Mehmet Ali Bey(Kerkük), Hacı Kasım Zeynel Efendi (Cidde), Şem'azâde Hasan Rüştî Bey (Şam), Mustafa Arif Bey (Gümilcine), Dr. Dimitroviç Efendi (Manastır)"*²³

Le Journal Des Debâts Gazetesi bu mebuslara ilaveten Selanik Mebusu Mithat Bey ile Amasya Mebusu Arif Fazıl Efendi'nin de Heyet üyeleri arasında bulunduğunu belirterek seyahate iştirak eden Osmanlı Parlamento gurubunun toplam 18 kişiden mürekkep olduğunu kaydetmiştir.²⁴ *Le Temps* gazetesi ise "Türk Mebusları Paris'te" başlıklı yazısında, Talât Bey, Babanzâde'lerden İsmail Hakkı Bey, Süleyman Büstani, EbuZZiya Tevfik, Züheyirzâde Ahmet Paşa, Rıza Tefvik ve Ubeydullah Efendi'yi siyasi, mesleki ve diğer özellikleri bakımından tanıtarak seyahatin önemini değerlendirmekteydi.²⁵

Le Figaro Gazetesi seyahate iştirak eden Mebuslardan bazılarının kişisel özellikleri hakkında bilgi verdikten sonra, bu ziyaret vesilesiyle Türk Mebusların Fransızların kendileri hakkındaki samimi dostluk hislerini yakından görme imkânı bulurken, Fransızlar'ın da mebusların şahsında Osmanlıları ve Türkiye'yi tanıma ortamının oluşacağını kaydetmiştir. Ortak tarihi bağları bulunan bu iki halk arasında yalan ve husumet duvarlarının bulunduğu kaydedilen yazıda, şimdiki gibi karşılıklı birkaç ziyaretle bu duvarın yıkılacağı ve böylelikle, Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa'ya en büyük iyiliğin yapılmış olacağı belirtilmiştir.²⁶

Bu arada *Le Figaro*'dan Raymond Recouly, Talât Bey Heyeti'nden bir süre önce gerekçesi açıklanmayan bir nedenle Paris'e gelmiş bulunan ve burada Heyet'e katılacak Basra Mebusu Züheyirzâde Ahmet Paşa ile gündemdeki bazı sorunlar hakkında bir mülâkat gerçekleştirmiştir. Ahmet Paşa tanıtılırken, Mahmut Şevket Paşa'nın yakın arkadaşı ve vatansever bir Arap olduğu, Basra Bölgesi'nin en büyük ailelerinden birisi olması ve aynı zamanda Türkiye Asyası'nda hatırı sayılır nüfuzlu bir aile olması hasebiyle Abdülhamit'in gözünde şüpheli olmuş bir aile olarak değerlendirilmiştir. Gerek kendisinin ve gerekse babasının Abdülhamit Yönetimi'ne muhalif yönlerinin ayrıntılı bir şekilde vurgulandığı yazıya göre, Ahmet Paşa Jön Türk Devrimi'ni büyük bir

²³ *Le Figaro*, 12 Temmuz 1909, s.1.

²⁴ *Le Journal Des Debâts*, 12 Temmuz 1909, s.1.

²⁵ *Le Temps*, 11 Temmuz 1909, s.1.

²⁶ *Le Figaro*, 12 Temmuz 1909, s.1.

çoşku ile karşılaşmış ve Basra Mebusu seçilir seçilmez 27 yıl aradan sonra memleketine dönebilmıştır.²⁷

Raymond Recouly tarafından kendisine yöneltilen “Osmanlı Mebusları'nın seyahat girişimlerinin nereden kaynakladığı” yönündeki sorusunu “girişimde bulunduğumuz Britanya Hükümeti'nin özel daveti çerçevesinde bu ziyaretin gerçekleşeceği” bilgisini veren Ahmet Paşa, bu dostluk davetinin Osmanlı Devleti için çok hayati ve tatmin edici sonuçlarının olacağı kanaatini taşımaktadır. Bir kaç güne kadar başlayacak olan Osmanlı Mebusları'nın Paris seyahatinin resmi bir mahiyeti olmamakla birlikte, tüm kesimler için ilgi çekici ve yararlı bir ziyaret olacağını kaydeden Ahmet Paşa resmî mahiyetteki bir ziyaretin de yakın zamanda gerçekleştirilmesinden büyük bir gurur ve mutluluk duyulacağını belirtmiştir. Ahmet Paşa “Türkiye'nin iç durumuna ilişkin soruya” ise, hatırı sayılır bir takım güçlülere rağmen, bu güçlülükleri aşamada kararlı davranıldığını, Parlamento'da mevcut olan çok kuvvetli vatanperverlik sayesinde bölünmeyi isteyen ne bir parti, ne de bir gurubun bulunduğunu belirterek, “bölgemizde güçlenmek ve zenginleşmek niyetiyle birlik içinde bulunuyoruz” görüşüne yer vermiştir. Talât Paşa Heyeti'nin bütün seyahati boyunca gündeme gelecek olan Girit Sorunu ve Adana Olayları hakkında da düşünceleri sorulması üzerine Ahmet Paşa şu cevabı vermiştir:

“Bu bizim için ölüm kalım meselesidir. Biz Girit'e İmparatorluk bütünlüğünün bir parçası olarak önem veriyoruz. Yeni topraklar elde etmek istemiyoruz. Fakat ondan hiçbir şey kaybetmemek de kararındayız. Geçmişte Girit'e bahşedilmiş olan imtiyazlar bütünüyle hükmünü sürdürecektir. Fakat Girit ile ilgili Osmanlı İmparatorluğu'nun haklarının hiç birisinden vazgeçmeyeceğiz. Adana Olayları her ne kadar üzücü de olsa, Makedonya birliklerinin İstanbul'a yürüyüşü sırasında vuku buldu. İstanbul Hristiyanları'na da gözdağı verilmişti. Katliam ve kargaşalıklar Abdülhamit'in tahriki altında ve onun bir takım hesaplarına göre birçok bölgede aynı anda meydana geldi. Mahmut Şevket Paşa'nın soğukkanlılığı ve enerjisi sayesinde duruma hâkim olunabildi ve İstanbul kurtuldu. Emin olunuz bu olaylardan herkes çok derinden etkilenmiş ve bundan üzüntü duymaktayız. Fakat gerçek ve tek suçlu II. Abdülhamit'tir. Hükümetimiz tüm sorumlulukları yerine getirme ve sorunları çözme kararlılığını taşımaktadır...”²⁸

²⁷ Le Figaro, 8 Temmuz 1909, s.1.

²⁸ Le Figaro, 8 Temmuz 1909, s.1.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

Türk Heyeti'nin Paris'e ulaşmasından bir gün sonra *Le Journal Des Debâts*'da çıkan "Osmanlı Delegeleri Paris'te" başlıklı yazı, Osmanlı delegelerinin Paris ziyaretlerinin gayr-i resmî olmasına dikkati çekerek, muhtemelen kasım ayında resmî nitelikteki bir heyetin Paris'e geleceğini duyurmaktaydı. Yazıda, Yeni Türkiye'nin temsilcilerinin ilk ziyaret yeri olarak Paris'i belirlemiş olmalarından duyulan mutluluk belirtildikten sonra, Talât Bey'in her kim olarak bilirse bilinsin Osmanlı liberal çevrelerinde Frankofil olarak tanınan bir kişi olduğu vurgulanmıştır. Heyet'in 13 ve 14 Temmuz tarihleri için belirlenen programı hakkında bilgi verildikten sonra Talât, İsmail Hakkı ve Rıza Tevfik Beyler'in Temmuz Devrimi öncesi ve sonrasındaki faaliyetleri övgüyle anlatılmaktadır. Bu seyahatin resmî bir yönü bulunmamakla beraber, turistik bir ziyaret de olmadığını belirtilen yazıda, ziyaret bir tanışma kabilinde bile olsa büyük bir önemi haiz olduğu belirtilerek Talât Bey'in görüşlerine yer verilmiştir. Talât Bey açıklamasında Genç Türkiye'nin Fransa'nın dostluğunu derinden istediğini ve her şeyin üstünde önem verdikleri bu dostluğu başarmak için muhataplarıyla dâhili ve harici sorunları en uygun zamanda müzakere etmek istediklerini belirterek şunları söylemiştir:

"Bati'da biraz sarsılmış olan durumumuzu düzeltmek ve ilk andan itibaren ilham aldığımız güveni yeniden sağlamak niyetindeyiz. Bunlar neden ve kimin hatalarından kaynaklanmıştır? Araştıracığımız şey budur. Belli bir amaç gözlenerek üzerimize atfedilen kasıtlı bir takım haber ve suçlamaların Londra ve Paris'te Tanrı Kelâmı gibi kabul görmesinden sağduyulu insanlar olarak üzüntü duymaktayız".²⁹

Talât Bey, kendisiyle görüşen Georges Gaulis'e Parlamento'ya yöneltilen eleştiriler ile komisyonların çalışmaları hakkında değerlendirmelerde bulunduktan sonra, Filozof Rıza Tevfik söz almıştır. Rıza Tevfik, Talât Bey'in savunduğu görüşlerden hareketle, bir belâgat üslubuyla Genç Türkiye'nin bir yıl içinde kat ettiği mesafeyi hatırlatarak, "hiçbir özgürlüğü olmayan bir ülkenin bir yıl içinde tamamen hürriyetçi bir rejime evrilmesi zaferini kim düşünebilirdi?" sorusunu yönelterek, "yapılacak çok şeyimiz var, cesaretle çok şey yapacağız, başaracağız ve daha çok girişimlere cesaret edeceğiz, fakat bize biraz zaman bırakılmalı" diyordu. Anadolu'da cereyan eden bazı olaylarla ilgili olarak, Türkiye Avrupası'ndan giren eşitlik ve hoşgörü düşüncelerinin Anadolu'da yerleşemediğini iddia eden Rıza Tevfik, Anadolu'da biraz fanatizm varsa da, yavaş yavaş bu düşüncelerin oraya da ulaşmakta olduğunu ileri sürmüştür. Bağdat'a ve Yemen'e kadar çok güçlü bir parti organizasyonuna

²⁹ *Le Journal Des Debâts*, 12 Temmuz 1909, s.1.

sahip olduklarını bildiren Rıza Tevfik, bütün Osmanlı vatandaşları arasında “cins ve mezhep” ayrımı yapmaksızın, mutlak bir eşitlik ve çok daha geniş bir hürriyeti meşrutiyet düşüncesinin ruhuna uygun bir şekilde yayacaklarını açıklarken, İslam birliği meselesinde, “onun diklenmesi bize karşı koymak mı?” sorusunu yöneltmiş ve şu görüşlere yer vermiştir:

“İslam Birliği deniyor. Bu sihirli birliğe inanmaya inanmadığımı söylememe izin veriniz. 200’den fazla mezhebin bulunduğu bir dinde bu birliği nasıl uygulayacağız? Onların arasındaki nefretler, çok küçük küçük ve önemsiz gruplar olarak bölünmüşlükler: İslamcı düşünce ve Panislamizmin yeniden kurulmasını iştirilmesi...Doğrusu bu bizde bir korku oluşturmuyor”.³⁰

Le Journal Des Debâts gazetesi muhabirinin Adana Olayları ve Türk-Ermeni ilişkilerinin geleceği ile Girit Sorunu hakkındaki sorusuna ise Talât Bey, İzmir Limanı’nda, Adana’dan İstanbul’a dönerken karşılaşmış olduğu *Adana Olaylarını Soruşturma Komisyonu Üyesi* ve Ermeni kökenli Mebus Agop Babekyan’dan aldığı bilgileri de aktararak, olayların kanıtlarına büyük ölçüde sahip olduklarını belirtmiş, yakında herkesin her şeyi bileceğini duyurmuştur. Olayların sorumlusu olarak, Züheyrişâde Ahmet Paşa gibi doğrudan Abdülhamit’i suçlamayı yeğleyen Talât Bey, bundan böyle Osmanlı milletleri arasında düşmanlığın gelişip yayılmasına izin vermeyecek kudrete sahip bulduklarını, Parlamento’da da sorunların çözümü için Ermeni Mebuslarla el ele vereceklerini ilân etmiştir.

Talât Bey’in, Girit konusundaki soruya ise kararlı bir ifade ile yanıt verdiği anlaşılmaktadır. Bulgaristan’ın bağımsızlığını, Avusturya’nın Bosna-Hersek’i ilhakının üzüntüsünü hissederek, neredeyse kolayca kabul etmekle birlikte bu kabulün, Osmanlı Devleti’ne pahalıya mâl olduğunu kaydeden Talât Bey, Girit’in terk edilmesi veya yüz üstü bırakılmasına seyirci kalamayacaklarını belirtmiştir. Girit ile ilgili sunulan çözümün mümkün olamayacak bir yol olduğunu açıklayan Talât Bey, mevcut önerinin kabulü halinde, halkın duygularının kendilerine karşı olacağını ve bu durumun, yarattıkları eserin yıkılmasına neden olacağı görüşünden hareketle “herhalde Avrupa’da hiç bir kimse Genç Türkiye’yi kaybetmek istemez değil mi?” sorusunu yöneltmiştir.³¹ Bu açıklama gerçekte, Fransız Dışişleri Bakanı Pichon’un Girit konusunda Osmanlı Devleti’ni şüpheye sürükleyen konuşmasına karşı, Türkiye’nin Girit’te mevcut *statu quo*’nun korunması yönündeki mutabakata saygı gösterilmesi konusunda bir daveti olduğu açıktır.

³⁰ *Le Journal Des Debâts*, 12 Temmuz 1909, s.1.

³¹ *Le Journal Des Debâts*, 12 Temmuz 1909, s.1.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

Le Temps gazetesi de diğer Fransız gazeteleri gibi Türk Heyeti'nin Paris ziyaretini yakından takip etmiştir. Talât Bey Heyeti'nin seyahatinin Paris'in siyasi çevrelerinde çok büyük bir memnuniyet yarattığı belirtilirken bu ziyaret vesilesiyle Jön Türklerle ilgili merakın da giderileceğini kaydederek şu açıklamalarda bulunulmuştur:

*“Avrupa kamuoyunda Jön Türkler'in açıklanması güç, gizemli, gerçek temsilcileri belirgin olmayan bir iktidarın sahibi olarak yaklaşık bir yıldan beri haklarında o kadar çok söz edilmiştir ki, İstanbul'un gerçek hükümet edeni kimdir? Bu konuda hiçbir kimse tam olarak hiçbir şey bilmiyor, herhalde nazırlar değil. Askerler mi? Bazıları buna evet diyorlar, diğer bazıları, bir takım sivillerle işbirliği yapan mütedahil subayların çoğunluğundan oluşmuş, cemiyet tarafından gerçek iktidarın icrâ edildiğini tahmin ediyorlar. Konuklarımız hakkında kötü bilinen, hatta ihtimal ki hakkıyla bilinmeyen bu hükümetin çarklarını tüm açıklığı ile bize bildirirlerse, memleketlerine takdire değer bir hizmeti yerine getirmiş olarak döneceklerdir”.*³²

Öte yandan *Le Temps* gazetesinde yapılan yorumda 31 Mart olaylarıyla ilgili gelişmelerde yönetimin korkunç hatalar yaptığı belirtilerek, bir yıldan beri işaretleri gözlenen hatalar konusundaki eleştirilerin Jön Türk Heyeti'ne iletileceği belirtilmiş; bu eleştirilerin ikili ilişkileri berkitmek bakımından yararlı olacağı açıklanmıştır.

“Türkiye'nin bugünkü durumunda, mevcut rejim ortadan kalkacak olsa, çok daha vahim sonuçlarla karşılaşılacaktır. Bu sonuçların İmparatorluğu parçalanmaya kadar götürmeyeceğini kim bilebilir? Oysa hiç bir ülke, Fransa kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğü prensibine artık bağlı değildir. Biz bu prensiplere aklımız, menfaatlerimiz ve geleneklerimiz nedeniyle bağlı bulunmaktayız...”

Bu düşünceler, Türkiye ile Fransa arasındaki ilişkilerin verimli olması ve bir kazaya uğratılmadan sürdürülmesi için *Le Temps* tarafından önemli bir gerekçe olarak addedilmiştir. *Le Temps*, yazısının son bölümünde, Türkiye'nin entellektüel, askerî ve finansal alanda Fransa'dan çok şey öğrenerek yenildiği, İstanbul'daki Fransızlar tarafından büyük bir övgüyle söz edilen Maliye Nazırı Cavit Bey tarafından atanan Fransız Sayıştay'ının Başkanı M. Laurent'ın Hazine Dairesi'nde yaptığı yeniliklerle önemli bir yapılanmanın

³² *Le Temps*, 11 Temmuz 1909, s.1.

gerçekleştirildiği görüşüne yer verilerek, Türkiye-Fransa arasındaki ilişkileri güçlendirmek için tarihin yeniden okunması ve haritaya bakılması tavsiyesinde bulunulmuştur.³³

Paris'te büyük bir ilgiyle karşılanan Osmanlı Mebusları için 12 Temmuz akşamı *Şark Muhipleri Cemiyeti / La Société des Amis de L'Orient* tarafından büyük bir yemek şöleni düzenlenmiştir. *Le Figaro* gazetesinde yer alan "Osmanlı Mebuslarına Yemek Şöleni" başlıklı G.B. imzalı yazıya göre "bu ziyaret her ne kadar gayr-i resmî mahiyette olsa da, Türk ve Fransız hatip ve katılımcıların ortak düşüncesi ziyaretin son derece büyük bir yakınlık ve samimiyet içinde geçtiği" yönünde olmuştur. Bir taraftan kusursuz yetişmişliği ve kültürüyle Süleyman Büstani Efendi'nin "Fransa'da kalmaksızın İngiltere'ye nasıl geçebilecektik?" şeklindeki sözleri, diğer taraftan "Fransız Parlamentoları tarafından yakında davet edilecek bir Osmanlı Parlamentoları Heyeti'nin Fransa'ya özel bir ziyarette bulunma düşüncesi" bu yakınlığın bir kanıtı olarak görülmüştür.³⁴

Şark Muhipleri Cemiyeti'nin Osmanlı Mebusları onuruna düzenlemiş bulunduğu yemeğe Fransız Dışişleri Bakanı Pichon'un yanı sıra, Lucien Hubert, d'Estournelles de Constant, Maurice Bompard, Victor Bérard, Henri Turot, Albin Rozet gibi Fransız siyaset ve akademisi çevresinden önemli isimler katılmışlardı. Yemekte ilk konuşmacılar d'Estournelles de Constant ve Bompard'ın Jön Türk Devrimi için sarf ettikleri övgü dolu sözlerden sonra, Fransız Parlamentosu'nun Doğu sorunlarını ve kolonyal meselelerin ustası olarak bilinen Lucien Hubert, "Türk Devrimi'nin büyük bir sağduyuluk ve ustaca gerçekleştirilmiş devrim olduğunu" anlatarak onu göklere çıkartırken, "hürriyete ve aydınlığa yönelmiş samimi çabaların Fransa tarafından gönülden desteklendiğini ve yakından izlendiğini" açıklamıştır. Şark Muhipleri Cemiyeti adına yapılan konuşmalardan sonra söz alan Türk hatiplerden "İsmail Hakkı Bey ve Rıza Tevfik, sadece zekâlarıyla değil, söylevlerindeki üslupla da yetişmişlik ve seçkinliklerini" göstermişlerdir. Onların Fransız dilini bu denli iyi bilmeleri, ileri derecede yetişmişliklerini kanıtlayan ve mükemmel bir kültürel düzeyin gerektirdiği şekilde en özlü kelimeleri büyük bir ustalıkla kullanarak konuşmalarını sürdürmeleri Fransızları şaşırtmıştır.

"Bizim için diyor İsmail Hakkı Bey, Batı kendisini Fransa'da temsil etmektedir. Fransa bizim için Avrupa gibidir ve Avrupa'nın yoğunlaştığı yerdir. Fransa'ya duyduğumuz cazibenin nedeni budur. Ülkeniz, hayran olduğumuz Batı Medeniyeti'nin arasında

³³ *Le Temps*, 11 Temmuz 1909, s.1.

³⁴ *Le Figaro*, 13 Temmuz 1909, s.4.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

bir penceredir. Bu medeniyet bizim için bugün hâlâ Bin Bir Gece Masalı gibidir".³⁵

Rıza Tevfik ise yapmış olduğu konuşmada, "Paris'i özgürlüğün metropolü olarak tanımlayarak, bugün bu ziyaretle beşeriyetin tapınaklarından birine, bir kutsal ziyarette / un pèlerinage bulunarak bir görevi yerine getirdiklerini" ilân etmiştir.³⁶

Şark Muhipleri Cemiyeti'nin Türk Mebusları onuruna düzenlediği yemek, *Le Figaro*'dan Raymond Recouly tarafından da değerlendirilmiştir. Fransız Dışişleri Bakanı Stephen Pichon'un yemekte yaptığı konuşmayı öne çıkaran Raymond Recouly'ye göre, Bakan'ın söylevinin ana temasını birkaç noktada toplamak mümkündür. Buna göre Bakan, Jön Türk Devrimi'ni göklere çıkartan nezaket cümlelerinden sonra, *eski rejim* döneminde yer yer karşılaşılan yanlış anlamalarla birlikte geçen yıl ustaca gerçekleştirilmiş olan Devrim'in Fransa'dan başka hiç bir yerde bu kadar içten bir şekilde desteklenerek kutlandığına ihtimal vermediğini belirtmiş ve geleneksel ve tarihsel ilişkilere atıfta bulunmuştur. Jön Türk Hareketi'nin tarihi incelendiğinde, bu hareketin fikri temelinde Fransız İhtilali'nin ilkeleri ile fikrî etkilerinin model alındığının görüleceğini belirten Pichon, Jön Türk Devrimi nedeniyle Avrupa'nın bakışlarını Türkiye'ye döndürmüş bulunduğunu kaydetmiştir. Fransız Dışişleri Bakanı Pichon'un konuşmasına, Jön Türkler'e yönelik eleştirilerin başlıca sebepleri arasında yer alan 31 Mart ve Adana Olayları'nın yarattığı tesirin yansıdığı anlaşılmaktadır. Pichon bu olayların adını anmaksızın, Türkiye'de yaşayan farklı cins ve mezhepteki milletlerin yaşamlarının teminat altına alınması ve onlara hoşgörülü bir yaklaşım içerisinde bulunulması konusunu anımsatarak, bu hususun, o kadar çeşitli milletlerin bir arada yaşamak zorunda bulunduğu Türkiye'den başka hiç bir yerde vazgeçilmez önemde olmadığına dikkat çekmiştir.³⁷

Fransız Kolonyal Dönemi'nin en etkin gazetelerinden birisi olan *Le journal Des Debâts* da Şark Muhipleri Cemiyeti tarafından verilen daveti ayrıntılı bir şekilde değerlendirmiştir. Gazete, bugün de parlamenterler arası gurup tarafından ağırlanacak olan Osmanlı Mebusları'nın, Londra'ya hareket edinceye kadar Türkiye'de olup-bitenler konusunda çok önemli çıkarları bulunan çeşitli gurup ve cemiyetler tarafından misafir edileceklerini bildirmekteydi. Gazeteye göre ziyaretin gayr-i resmî nitelikte olması Türk Mebuslarına söylenecek ya da onlardan talep edilecek bir takım dilekleri

³⁵ *Le Figaro*, 13 Temmuz 1909, s.4.

³⁶ *Le Figaro*, 13 Temmuz 1909, s.4.

³⁷ *Le Figaro*, 13 Temmuz 1909, s.2.

engelliyorsa da, resmi bir ziyaret taraflarca gerçekleştirilinceye kadar bu kabuller samimi dostluk ve yakınlık kurmak açısından bir fırsat olmuştur. Gazete, yemekteki açılış konuşmalarını müteakiben söz alan Pichon'un konuşmasındaki bazı temaları açıkladıktan sonra, onun Jön Türkler'e yönelik "dönüşü olmayan hatalardan kaçınılmasına" ilişkin sözlerinden hareketle Adana Olayları'na ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur.³⁸

Jön Türkler'in Adana Olayları'nın suçlusu olarak Abdülhamit'i hedef gösterdiklerini ve bu olayların onun adamları tarafından gerçekleştirildiği iddiasına inanılmasını istediklerini açıklayan gazete, öncelikle Osmanlı Hükümeti'nin bir an olayların ağırlığını gizlemeye çalışması nedeniyle tek başına haksız olduğunu ileri sürmüştür. Gazete, kanun adamlığı yönü ağır basan kişilerin kanaatlerinin de bu yönde olduğunu belirtirken, referans kabul ettiği kanun adamları hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir.³⁹

Öte yandan Gayr-i Müslim Osmanlılar'ın durumunu da değerlendiren gazete, Osmanlı İmparatorluğu'nun asırlardan beri süregelen bu konudaki tecrübe ve birikimine karşın eşit ve dengeli bir düzenin oluşturulması yönünde tavsiyede bulunmuştur. Her milletin devlet içinde devlet olma eğilimine yönelmesinden ciddi bir şekilde çekinilmesini doğal bulan gazete, Jön Türkler'in meşruti özgürlüklerin tümünü milletlere paylaşacağına inanıldığından bahisle "sistemin temel terminolojisi olan herkes Osmanlıdır ve İmparatorlukta hak sahibi olan herkes de buna uymak mecburiyetindedir" şeklinde özetlenebilen düstura uyulmasının önemine işaret etmiştir. Bununla birlikte yazının son bölümünde, Türkiye'ye verilen mesaj oldukça manidardır:

"İmparatorluk'taki hristiyanların sadakatleri konusunda art-niyetsiz hareket etmek önemlidir. Aksi takdirde, bu milletlerin yeni özgürlük taleplerini hangi başlık altında gündeme getirecekleri belli olur mu? Pichon'un da belirttiği gibi dünyada barış olacaksa, bu sadece Türkiye'nin yönelimlerine bağlı olacaktır".⁴⁰

Paris'i ziyaret etmekte olan Talât Bey Heyeti'ne, 13 Temmuz günü M. d'Estournelles de Constant Başkanlığı'ndaki Fransız mebus ve senatörleri serbest gurubu tarafından da Palais d'Orsay'da bir yemek verilmiştir. Yemekte Türk Heyeti'nin yanı sıra, Camille Pelletan, Joseph ve Salomon Reinach, Lucien Hubert, Anatole Leroy-Bealieu, Albin Rozet, Victor Bérard, Georges Gaulis gibi Fransız siyaset ve basın dünyasının Doğu ile yakından ilgili kişileri hazır bulunmuşlardır. Ev sahibi Fransızların konuşmalarından sonra, Talât Bey, Süleyman Büstani, Nesim Mazliyah ve Sason Efendiler'in nezaket konuşmaları

³⁸ *Le Journal Des Débâts*, 14 Temmuz 1909, s.1.

³⁹ *Le Journal Des Débâts*, 14 Temmuz 1909, s.1.

⁴⁰ *Le Journal Des Débâts*, 14 Temmuz 1909, s.1.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

için seçilmiş olmaları dikkati çekmektedir. Fransız konuşmacılardan Victor Bérard'ın, Türk mebuslarına karşı Fransız basınının göstermiş olduğu müthiş ilgiyi anlatan konuşmasından sonra, Naum Paşa bir teşekkür konuşması yapmıştır. Heyet daha sonra Senato'yu ve Sorbon Üniversitesi'ni ziyaret ettikten sonra Fransız Savaş Bakanlığı tarafından verilen garden-partiye katılmıştır.⁴¹

15 Temmuz 1909 tarihli *Le Figaro*, *Fransız-Osmanlı Cemiyeti/ La ligue Franco-Ottomane*, Başkanı Dubief tarafından Osmanlı Mebuslarına verilmiş olan öğle yemeğini sayfalarına taşımıştır. Bahse konu yemeğe, S. Pichon başta olmak üzere mōsyö Cochery, Chautems, A. Rozet, senatörlerden ve Fransız-Osmanlı Birliği Genel Sekreteri G. Desmarets ve Başkan Yardımcısı J. Niclausse ve Maslahatgūzar Steeg gibi Türkiye ve Doğu ile ilgili önde gelen diplomatlar ile siyasi şahsiyetler katılmışlardır.

Fransız-Osmanlı İttifakı'nın Başkanı Dubief, Türkiye'de gerçekleştirilmiş barışçıl Jön Türk Devrimi'ne Fransız Cumhuriyeti'nin hayranlığını açıkladıktan sonra, büyük bir sebat ve mükemmel bir irade gerektiren devrim organizasyonunu başarıyla sonuçlandırmaları nedeniyle, Jön Türkleri kutlamış ve kendilerine, Fransız Cumhuriyeti'nin sarsılmaz ve sadık bir dostluğu bulunduğundan söz etmiştir. Pichon ise Türkiye ile Fransa'yı birleştiren bağları Hükümet olarak güçlendirmeye çalıştıklarını, bu bakımdan, toplantıya vesile olan bu cemiyetin desteklenmesine büyük önem verdiklerini, yakında Türkiye'de de, Türk-Fransız Cemiyeti adı altında denk bir cemiyetin kurulmasıyla ilişkilerin taçlandırılacağını kaydetmiştir.⁴²

Türk Heyeti adına ise Edirne Mebusu Rıza Tevfik Bey ile Bağdat Mebusu İsmail Hakkı Bey birer konuşma yapmışlardır. Rıza Tevfik Bey, konuşmasında, Türkiye'nin ticari hayatında Fransa'nın önemli bir yerinin bulunduğunu, ticari ve diğer aktüel politikaların adamakıllı kullanılmasıyla iki halkın benzer duygulara sahip olmasına katkıda bulunacağını belirterek, Fransa'nın ticari başarısı için temennilerde bulunurken, İsmail Hakkı Bey'de aynı duyguları paylaşmıştır.⁴³

Le Figaro gazetesinin 16 Temmuz 1909 tarihli başyazısı Talât Bey Heyeti'nin Paris gezisini âdeta özetlemeye adanmış gibidir. Zira, günlük tutma alışkanlığı olduğu belirtilen Rıza Tevfik Bey, Paris'e ulaştıkları 11 Temmuz 1909'dan itibaren gerçekleştirdikleri temasları, katıldıkları kabulleri ve Paris ile ilgili gözlemlerini içeren günlüğünü *Le Figaro* okuyucuları için kısmen

⁴¹ *Le Journal Des Debâts*, 14 Temmuz 1909, s.1.

⁴² *Le Figaro*, 15 Temmuz 1909, s.2

⁴³ *Le Figaro*, 15 Temmuz 1909, s.2.

aramıştı. Gazete Rıza Tevfik Bey'in Günlükleri'ni kısmen özetleme amaçlarını şöyle açıklamıştır:

"Konuklarımız olan Türk Mebusları'nın bizimle ilgili düşünceleri nedir? Bunu bilmenin çok ilginç olacağına inandık. Türk Heyeti'ndeki mebuslardan biri, Dr. Rıza Tevfik, gözlem ve incelemelerini akıcı ve çok hızlı bir şekilde kısa cümlelerle not alma alışkanlığına sahip...Herkesin bildiği Edirne Mebusu'nu tanıtmak gereksizse de O, Türkiye'de Filozof adıyla bilinir.Yeni Dönem'in ilk anlarında sürecin ilerlemesi işini ve düzenin sorumluluğunu üstlenmiştir.Kendisi bir düşünür ve ileriye gören mürşitlerden birisi olarak tarif edilir".⁴⁴

Rıza Tevfik'in günlüklerine göre, 11 Temmuz 1909 günü yağmurlu bir Pazar sabahı Paris'e ulaşan Osmanlı Mebusları, karşılama töreninden sonra ikâmetlerine tahsis edilen otellerine gitmişlerdir. Öğleden sonra, Auteuil Hipodromu ziyaret edilmiş ve Paris dünyası orada temaşâ edilmiştir. Rıza Tevfik burada, Fransız insanları hangi toplumsal kesim ve statüden gelirlerse gelsinler, Fransız toplumunda bir sosyal ahenk ve birlikteliğin sağlanmış olduğu izlenimini edinmiştir. 12 Temmuz Pazartesi günü Fransız Parlamentosu'nun anılmaya değer bir oturumunda hazır bulunan Türk Heyeti, Kabine Başkanı ** Clemenceau'nun yasama dönemi faaliyetlerini özetleyen konuşmasını izlemiştir. Clemenceau'yu, bizde hâlâ nadiren rastlanan hatiplerden birisi olarak nitelendiren Rıza Tevfik, söylevindeki belâgatı, mantıklı açıklamaları ve kullandığı üslubu bakımından İstanbul'daki Mebuslar'a model olmasını önereceğini düşünmektedir. Aynı gün sabah saatlerinde Fransız Dışişleri Bakanı Pichon tarafından kabul edilen Heyet, Pichon'un Jön Türk Devrimi'ni göklere çıkaran konuşması ve âzamî nezaketi nedeniyle söz almak mecburiyetinde kalan Rıza Tevfik, asırlardan beri süre gelen çabaları bir yıldan daha az bir sürede gerçekleştirdiklerini, amaçlarını ve samimi taleplerini dürüstçe canlandırdıklarını beyân etmiştir. 13 Temmuz Salı günü Paris Belediyesi'ni ziyaret eden Heyet, orada gördükleri hüsnü kabul nedeniyle Nesim Mazliyah, mebusların hayranlık ve minnettarlık hislerine tercüman olmada güçlük çekmiştir. Entellektüel, kültürel kaynaşma ve yakınlık karşısında öncekinden daha fazla Frankofil olduklarını açıklayan Rıza Tevfik, Paris'i, medeniyetin, düzenliliğin ve zarıflığın son kelimesi olarak tanımlamaktadır. Doğu'nun Fransa kapısı Marsilya'ya varır varmaz bu şehrin aktivitelerinden tahrik olmakla birlikte, Fransa'yı anlamak için Paris'i görmek gerektiğini belirten Rıza Tevfik,

⁴⁴ *Le Figaro*, 16 Temmuz 1909, s.1.

** Fransız Siyasal Sistemi'nin III. ve IV. Cumhuriyet Dönemleri'nde Kabine Başkanı tabiri kullanılmaktadır, *Le Robert Micro* 1998, 1049.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

Paris'te, eserlerinden kristalize olmuş bir medeniyet düşüncesinin varlığına inanmaktadır. 14 Temmuz Çarşamba günü, Fransız Ulusal Bayramı vesilesiyle resmî geçit töreninin yapılacağı Longchamp'a giden Türk Heyeti, Fransız Orduları'nın en prestijli askeri birliklerinin, süvarilerin, topçu ve avcı birliklerinin, zırhlıların, Saint-Cyriens birliklerinin ve Cumhuriyet Muhafızları'nın ihtişamıyla âdeta büyülenmişlerdir. Aynı gün akşam Paris sokaklarında gezinen Rıza Tevfik, bir yandan insanların büyük bir keyifle eğlenmelerine şahit olurken, diğer yandan taşıdığı fesin temsil ettiği dünyanın kültürel ve sosyal değerlerini düşünmekten kendisini alamaz. 15 Temmuz Perşembe sabahı Rıza Tevfik, hâlâ bir önceki akşamın tesirinde bulunduğunu belirtirken, aynı zamanda İstanbul'a, Bebek'teki evine, Boğaziçi kıyılarına ve yanında fotoğrafını taşıdığı oğluna olan özlemini dile getirerek günlüğünü sona erdirmiştir.⁴⁵

11 Temmuz Pazar gününden beri Paris'te bulunan Osmanlı Heyet-i Mebusesi, buradaki temaslarını tamamladıktan sonra, 17 Temmuz Cumartesi günü Londra'ya hareket etmişlerdir.⁴⁶ Londra'da da tıpkı Paris'te olduğu gibi büyük bir ilgi ve alaka ile karşılanan Türk Heyeti, buradaki temaslarını sürdürürken Heyet'in Paris'teki temaslarının yankıları Fransa'da hâlâ devam etmekte idi.

Le Temps gazetesi "Türk Mebusları Paris'te buldukları süre içinde çok sayıda gazeteci, yazar ve siyaset adamlarıyla görüşüp sohbetlere katılarak, Fransa'nın Türkiye hakkındaki dostluk ve yakınlığından kesin bir şekilde emin olduklarını" belirtirken, bir taraftan da "Türkiye ile Fransa arasındaki bir yanlış anlaşılmayı" gündeme getirmişti. Gazete, öncelikle Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğü prensibinin haklılığına sıkı sıkıya bağlı bulunduğu konusunun Türkler tarafından da bilindiğini, yeni rejimin gelişmesi ve İmparatorluğun bütünlüğünün gelecekte de vazgeçilmezliğini takdir etmesine rağmen, Türkiye'de Fransız politikasına yönelik haksız ve yanlış değerlendirmelerin yapıldığını bildirmiştir. Gazetenin bu yönde bir tespitte bulunmasının nedeni, *Le Temps*'in Selanik muhabirinin İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Merkezi Umumisi'nin adı açıklanmayan bir üyesiyle yapmış olduğu bir sohbete dayanmaktadır. Merkezi Umumi'nin en önemli üyelerinden birisi olarak açıklanan konuşmacı, bu görüşmedeki mesajın aynı zamanda Fransa'ya da iletilmesini rica etmiştir. Konuşmacı *Le Temps*'ın Selanik Muhabiri'ne, Alman Generali von der Goltz Paşa'nın Haziran-Temmuz aylarında Türkiye'ye yapmış olduğu seyahatin Fransa'da, Jön Türk idaresinin

⁴⁵ *Le Figaro*, 16 Temmuz 1909, s.1.

⁴⁶ Gazel ve Uğuz 2006, 233.

genel politikasındaki değişikliğin bir belirtisi olduğu yönündeki yorum ve değerlendirmelerin haksız ve yanlışlığını dile getirmiştir. Meçhul İttihatçı, uzun zamandan beri Osmanlı Ordusu'nun Alman Subayları'nı bünyesinde barındırmakta olduğu ve Onlar tarafından Türk Ordusu'nun eğitildiklerini hatırlatmış ve bu yöntemin başka devletlerce de uygulandığını belirtmiştir. Bu cümleden olmak üzere, “nasıl ki Japon Hükümeti Almanlar'ın askerî metotlarını kabul etmişler ve İngiltere ile bir ittifak yaptıktan sonra aynı şekilde bir anlaşma için Fransa'ya yönelerek kendi çıkarını gözetmişse, Türkiye'nin de kendi çıkarını gözetmek zorunda olduğunu” belirten konuşmacı “biz de Fransa ile dostluğumuza zarar verecek nitelikte olmaksızın Alman askerî metotlarının ülkemizde kabulünün doğal bir durum olarak görülmesini arzu ederdik” diyerek harici siyaset bakımından İttihatçı gurup içerisindeki farklı bir eğilimi yansıtmıştır.⁴⁷

Fransız Basını'nın Türkiye'ye yönelik karalama siyaseti ve olumsuz değerlendirmeler için Alman Generali von der Goltz Paşa'nın atanmasını bahane ettikleri konusunun yer aldığı açıklamada Fransız Basını'nın Türkiye'ye yönelik eğilimi ağır bir şekilde sorgulanmıştır. Yazıda, Bosna-Hersek Sorunu'nda Fransa'nın Türkiye'ye vermiş olduğu desteğe karşılık, Girit Sorunu'nda Fransızların izledikleri siyasetin sadece Almanya'ya karşı düşmanlığı tahrik etmek için yaptıklarıyla karşılaştırılabileceği belirtilerek şu değerlendirilmede bulunulmuştur:

“Şayet, İngiltere ve Fransa kendileri için hissettiğimiz sevgi ve dostluk bağlılığını küçümseme ve önemsememe ile karşılayacaksa, bizdeki dipdiri bu hislerin ortadan kalkacağı açıktır. Fransa'nın dostluğu-ki Girit Sorunu bunun böyle olmadığını bize göstermiştir- bizim için çok değerlidir. Eğer, Fransızlar, Doğu'daki çıkarlarını sürdürmeyi ve bu çıkarların Almanlar'ın elleri arasına düşmesine engel olmak istiyorlarsa, böylesi düşmanca yayına son vermek durumundadırlar. Fransız basınının son gelişmelerdeki tavrı, Türk-Fransız ilişkilerini sadece tepeden tırnağa alt-üst etmeye yarayacaktır. Şu halde basının tavrının değişmesi, bizim çıkarlarımız için olduğu kadar, Fransa'nın çıkarları bakımından da kaçınılmazdır”.⁴⁸

Talât Bey Başkanlığı'ndaki Osmanlı Parlamento Heyeti'nin çok büyük bir ilgiyle karşılandığı Paris'ten ayrılmasından sadece birkaç gün sonra yayınlanan ve bir gözdağı mesajını da ileten bu yazı, Türkiye'nin bundan

⁴⁷ *Le Temps*, 21 Temmuz 1909, s.1.

⁴⁸ *Le Temps*, 21 Temmuz 1909, s.1.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

sonraki döneminde, *Büyük Güçlerle* ilişkilerinin ne denli hassas bir çizgide yürütülmek durumunda olduğuna işaret etmektedir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Merkezi Umumi Üyesi'nin Fransa'ya yönelik bu eleştiri ve uyarısına karşılık gazete, değerlendirmede bulunurken, öncelikle Fransız basınının bu eleştirileri haklı gösterecek bir yaklaşım içinde olmasına ihtimal verilmediğini belirtmiştir. Bununla birlikte, ister von der Goltz Paşa misyonu ile olsun, isterse tümüyle başka vesilelerle olsun Fransız basınında Türkiye ile ilgili kin dolu bir değerlendirmenin yapılmış olduğu ve yayımlandığı tek bir satırı hatırlamadıkları yorumuna yer verilen yazıda, İngiltere ve Fransa'nın Türkiye'ye yönelik tavrıyla ilgili yaklaşımına da eleştiride bulunulmuştur. Girit Sorunu konusundaki eleştiriler konusunda Fransa'nın tek başına değil, diğer Protekrüst üç büyük güçle birlikte hareket ettikleri şeklinde cevaplandırılan gazete, gerçekte Fransa'nın bu sorunda Osmanlı Egemenliği prensibinin lehine, Giritliler'in isteklerini durdurmaya zorladığını kaydetmiştir. Fransa ve İngiltere'nin Batı Avrupa'nın iki büyük liberal/hürriyetçi ülkeleri olması bakımından Jön Türkler'in hürriyetçi prensiplerinin kendilerince takdir edildiklerini, ancak ölçsüz eleştiriler nedeniyle de şoka uğradıklarını kaydeden gazete, İngiliz ve Fransız Basını'nın, Temmuz 1908'den Mart 1909'a kadar cereyan eden olumsuzlukları ve hataları yazmış olmasına rağmen, uyarıların dikkate alınmamasının 31 Mart Olayları'yla karşı karşıya kalınmasına neden olduğunu iddia etmiş ve bu sonucu da Jön Türkler'in yanılığına bağlamıştır. Yazıda, Jön Türkler'in zaman zaman ölçsüz sertliğe varan tedbirlerini, iktidarı güvenceye almak uğruna yaptıkları bazı olağanüstülükleri anlayışla karşılama ve meşru düzenin restorasyonunu büyük bir güvenle bekledikleri halde Selanik'te kendini gösteren hoşnutsuzluğun anlaşılmaz, tuhaf bir kızgınlık ifadesi olduğuna dikkat çekilmiştir. Constitutionnalisme/ Meşrutiyetçilik ve Libéralisme / Hürriyetçilik kavramlarının bu iki büyük gücün bilinen menfaat noktaları olduğu, bu kavramların, İngiltere ve Fransa'nın milletlerarası ortamlarda ağız birliği ettikleri birkaç temel noktalardan biri olduğu görüşüne yer verilen yazıda, bu bakış açısı itibarıyla anılan iki devletin, bu kavramlara yönelmiş Türkiye'ye karşı olamayacakları yorumunda bulunulmuştur. Bu itibarla gazete, eleştirileri yayımlayarak gecikmeksizin bu eleştirilere yanıt verdiklerini, iyiliğe iyilikle karşılık vermek kabilinden İstanbul'dan da aydınlatıcı bilgi vereceği dilek ve temennisiyle yazı bitirilmiştir.⁴⁹

Türkiye ile Fransa arasında olduğu kadar, Türkiye'de de Jön Türk kadrosu içinde bazı görüş ayrılıklarının işaretlerini açığa vuran açıklamadan

⁴⁹ *Le Temps*, 21 Temmuz 1909, s.1.

sonra, 25 Temmuz tarihli *Le Temps*, İstanbul mahreçli haberinde, bir İstanbul gazetesinin Fransa ile yakınlaşmak yoluyla Üçlü İtilâf'a katılmasını önerdiği haberini geçmiştir. Büyük Güçler arasında Fransa'nın en ciddi şekilde tarafsızlığını koruyabilen devletlerden biri olduğu belirtilen yazıda, Türkiye ile Fransa'nın çıkarları en fazla kesişip-bağdaşan iki ülke oldukları görüşüne yer verilirken, Türk kamuoyunun da birçok nedenle bu ittifakı ısrarla istediğine işaret edilmiştir.⁵⁰

Bundan sonraki günlerde zaman zaman Türkiye'nin Üçlü İtilâf gurubuna katılması, Türkiye-Fransa ilişkileri, İngiltere ve Fransa ile yakınlaşma çabalarına ilişkin değerlendirmelerin yapılması, Jön Türkler'in önde gelen kimi üyelerinde mevcut olan görüşü yansıttığı gibi aynı zamanda, Talât Bey Heyeti'nin seyahat gerekçesi hakkında da daha kuvvetli bir delil oluşturduğu düşünülebilir.

c. Talât Bey Heyeti'nin Paris'teki Temaslarının Türkiye'deki Yankıları

Talât Bey'in Başkanlığındaki Osmanlı Mebusları'nın seyahatleri, seyahatin başladığı ilk günden itibaren Türk basını, gerek telgraf haberleri ve gerekse de yabancı matbuatta geçen haberleri gün gün aktarmak ve kimi temaslar hakkında kısaca bilgi vermek suretiyle okurlarını bilgilendirmeye çalışmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yakınlığıyla bilinen, hatta Cemiyet'in resmî yayın organı olarak kabul edilen *Tanin*, anılan yolla okurlarını bilgilendirirken, Hüseyin Cahit de zaman zaman başyazılarında bu seyahatle ilgili yorum ve değerlendirmelerde bulunmuştur.

Hüseyin Cahit'in 14 Temmuz tarihli yazısı Osmanlı Mebusları'nın Paris seyahati ile ilgilidir. "Paris'te Osmanlı Heyet-i Mebusesi" başlığı altında Osmanlı Mebusları'nın Paris temaslarından ziyade, 11 Temmuz 1909 tarihli *Le Temps*'da yer alan "Osmanlı Mebusları Paris'te" başlıklı yorum yazı değerlendirilmiştir. Hüseyin Cahit, *Le Temps*'da belirtildiği üzere, ziyaret vesilesiyle Türkiye-Fransa ilişkilerinde yeni bir sürecin başlayacağı, tarafların birbirlerini yakından tanıma ortamının oluşacağı, taraflar arasındaki sorunların çözülmesi için bu ziyaretin çok önemli bir fırsat oluşturduğuna ilişkin yorumlara tamamen iştirak ettiğini belirtmiştir. Esasen, Türkiye'de öteden beri var olan Fransa'ya yakınlık, Osmanlı ilim ve maarifi üzerindeki Fransız fikir ve irfanının tesirleri gibi özelliklerin Fransa'ya karşı gayr-i ihtiyari bir sevgi bağının oluşmasını sağladığını kaydeden Hüseyin Cahit, "*Fransız olan her şey, bize daha munis ve daha sevimli görünür*", diyerek Türkiye'deki Fransız

⁵⁰ *Le Temps*, 25 Temmuz 1909, s.1.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

severliğe işaret etmiştir. Bugün, Abdülhamit Dönemi'nde Avrupa kamuoyunda Türkiye aleyhine gelişmiş olan küçümseme ve düşmanlık nefretlerinin kalplerde bıraktığı izlerinin cezasının çekilmekte olduğunu ileri süren Hüseyin Cahit, Osmanlı Birliği'nin zarar görmesinde menfaati olan tarafların bu defa düşmanlıklarını Osmanlılığı ihya eden meşrutiyet aleyhine çevirdiklerini ve Jön Türkler'i gözden düşürmek için telkinlere yöneldiklerini iddia etmiştir. Avrupa kamuoyunun devrimi müteakiben hakkımızda beslemiş olduğu ümitleri biraz kaybetmeye başladığı bir dönemde mebusların Avrupa ziyaretlerinin aleyhteki olumsuzlukları ve haksız ithamları tekzip etmek için bir fırsat olduğunu değerlendiren Hüseyin Cahit, yabancı neşriyat ve telkinler nedeniyle kendimizi Avrupa'ya anlatamadığımız kanaatindedir. Bu bakımdan ziyaret vesilesiyle Fransızlar'ın Jön Türkler'i gözleriyle görecekleri, fikirlerini, mesleklerini onların ağzından işitecekleri ve onları böylelikle bizzat takdir edeceklerini düşünen Hüseyin Cahit, bundan böyle Türkiye-Fransa ilişkilerinin daha samimi ve dostane bir evreye gireceği umudunu taşımaktadır.⁵¹

Hüseyin Cahit, *Le Temps* gazetesinde Osmanlı Mebusları'nın Paris'teki temaslarına ilişkin yazıda yer alan "İstanbul kim tarafından yönetiliyor"⁵² sorusuna cevap vermeyi bir görev addederek, "İngiliz politikasında da Türkiye'ye karşı peyda olan tereddütün sebepleri arasında hüküm ve nüfuzun kimin elinde olduğuna dair bir fikr-i sarîh edinmek gayretleri bulunduğunu" belirtmiş ve sorunu şu çerçevede açıklamaya çalışmıştır:

"Parlamento usulüyle idare olunan memleketlerde şimdiye kadar defaatle izah edildiği vechile Meclis-i Mebusan'da ekseriyeti haiz olan fırka hakikat halde memleketi idare ediyor demektir. Çünkü Heyet-i Vükela ancak bu fırkanın mazhar-ı tasvibi olmakla mevki-i iktidarda durabilir. İşte bu mantığı Avrupalılar bizim memlekete de tatbik ediyorlar. Meclis-i Mebusan'da ekseriyeti İttihat ve Terakki Fırkası'nda görüyorlar. İttihat ve Terakki Fırkası'nın siyasi programı mucibince hareket etmeyi taahhüt eylemiş olan mebusların vicdanlarına ve millete karşı vukua gelen taahhütten caymamalarını pek tabii buldukları cihetle Avrupalılar, Hükümet'in programında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin mesleğini arıyorlar. Bittabi Meclis'in ekseriyet fırkası kendi programını tatbik etmek üzere mevki-i iktidara kendi gibi düşünecek kimseleri getirmek mecburiyetinde kalacaktır. Bu mülâhaza-i mantıkayeye tabii olarak gözlerini heyet-i vükelamıza çeviren Avrupalılar,

⁵¹ *Tanin*, 14 Temmuz 1909, nr.311, s.1.

⁵² *Le Temps*, 11 Temmuz 1909, s.1.

karşılarında yine eski devir ricalini görünce, işte o zaman hiçbir şey anlamayarak bu ne hal? diye mütereddiüt kalıyorlar. Bu mantıksızlığı onların zihni ihata edemiyor. Yine kendi mantıkları dairesinde şu garibeyi izah için bir takım faraziyata kapılıyorlar. Diyorlar ki Genç Türkler mesuliyet almaktan korkuyorlar, ortaya bir nazır-ı mesul sıfatında bir heykel çıkartarak, gizlice gayr-i mesul bir halde tedvir-i umur ediyorlar. Faraziyat bir kere bu vadiye sapınca artık arkası kesilmiyor. Bu gizli iktidar kimin elindedir? Paşalarda mı küçüklerde mi?”⁵³

Yazısında, bu gibi suallerin sadece Avrupa kamuoyu bakımından değil, memleket açısından da zarar verici bulunduğunu açıklayan Hüseyin Cahit, Heyet-i Vükelâ'nın durumunu da eleştirerek “bir Heyet-i Vükelâ mütecanis olur” diyordu. Heyet-i Vükelâ'da, yer alan ve “bugün falan devlet politikasına temayül ile kesb-i şöhret etmiş rical-i kadime ile bir Jön Türk'ün aynı kabinede bulunmasının uyumsuzluğuna” dikkat çeken Hüseyin Cahit, bu halita karşısında milletin menfaatinin hakkıyla korunamadığını düşünmektedir. Bu nedenle Jön Türkler'in Devrimle birlikte kazandıkları teveccühü bu mantıksızlıklarıyla kaybetmeye başladıklarından endişe eden Hüseyin Cahit, Paris'teki mebusların Fransız kamuoyunu bu noktalarda aydınlatmalarının yararına inanmakla birlikte bu vazifenin Paris'te olanlardan ziyade, kendilerine, İstanbul'a düştüğünü belirterek gündemdeki kabine tartışmalarına ilişkin kanaatini de ortaya koymuştur.⁵⁴

Hüseyin Cahit'in, 28 Temmuz tarihli *Tanin*'deki başyazısının konusu yine Osmanlı Mebusları'nın Avrupa seyahati ile ilgilidir. “Avrupa'da Osmanlı Heyet-i Mebusesi” başlıklı yazısında Hüseyin Cahit, Avrupa ile Türkiye arasında öteden beri mevcut olan yanlış anlamaların sebeplerini anlatırken Ahmet Cevdet Paşa'nın görüşlerinde birleşmektedir. Avrupa'nın Türkleri anlayamamasında ya da yanlış anlamasında medeniyet farklılıklarının, yaşam biçimlerinin ve dilimizi öğrenme güçlüklerinin etkisini belirten Hüseyin Cahit, Levantenlerin de bu su-i tefehhümlerde rolünün bulunduğunu belirtmektedir. Bu yanlış anlamaları ve gerçeklerle bağdaşmayan düşünceleri gidermek bakımından Osmanlı Mebusları'nın çok önemli bir hizmeti yerine getirdiklerini açıklayan Hüseyin Cahit, bu ziyaretle, vaktiyle bir devleti muazzama gibi değil de, en küçük bir hükümete dahi uygun görülmecek bir muameleyi reva gören ve her vesile ile tahkir olunan eski Türkiye Hükümeti'ni Avrupa'nın unuttuğunu düşünmektedir. Bu vesile ile Avrupa'nın hakkımızdaki olumlu kanaatini pekiştirecek bir siyaset takip etmenin yolunun kendimizi daha iyi anlatmaktan

⁵³ *Tanin*, 14 Temmuz 1909, nr.311, s.1.

⁵⁴ *Tanin*, 14 Temmuz 1909, nr. 311, s.1.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

ve icraattan geçtiğini belirten Hüseyin Cahit, icraat yönünü hükümetin bir türlü gösteremediği kanısındadır. Bu yüzden Avrupa kamuoyu tereddütten kurtarılamazken, diğer vazifenin de ihmalinin daha vahim sonuçları davet edeceğinden endişe etmektedir. Paris'teki ziyafet ve kabullerde siyasi ricalin sürekli bir noktayı imâ ve telmih etmekten kendini alamadığını hatırlatan Hüseyin Cahit, “*anasır-ı sairenin hukukuna riayetkârlık etmek, ekalliyette kalanları ezmek yönünde karşılaşılan daimi telkin ve tavsiyelerin amaçlı ve gerçek dışı propagandanın ürünü olduğunu*” belirtmektedir. “*Mesele birazcık araştırılacak olsa, altından tedrisat, kiliseler, çeteler, patrikhaneler meselelerinin çıktığının görüleceğini belirten*” Hüseyin Cahit, “*bu konuda mebusların resmî ve gayr-i resmî görüşmelerde tüm Osmanlılar'ın hukukunun aynı derecede muazzaz ve muhterem olduğunu ve hiç kimsenin hukukuna tecavüz etmek gibi bir düşüncenin olamayacağı konusunda muhataplarını aydınlattıklarını*” kaydetmiştir. Hüseyin Cahit, Mebusların Avrupa seyahati ile alınan olumlu sonuçların daimi olması, Avrupa kamu oyununun lehimize bulunması için öncelikle Heyet-i Vükelâ içinde emniyet edilecek zatların bulunmasının lüzumunu açıklarken, isim vermeksizin Cemiyet ile Heyet-i Vükelâ'nın uyum içerisinde olması halinde memlekette başarılı işlerin yürütülebileceğini hatırlatmıştır.⁵⁵

Talât Bey Heyeti'nin seyahatinin hemen hemen ilk günlerinden beri Fransız basını, Hüseyin Hilmi Paşa Kabinesi'ndeki bazı uyum sorunlarından, eski dönemin nazırlarıyla Jön Türkler arasındaki görüş ayrılıkları ve çatışmalarından hareketle yakında bir kabine revizyonu ve ihtimal ki bir kabine değişikliği hakkında yorum ve değerlendirmelerde bulunmaktaydı. Bu yöndeki görüş ve değerlendirmeler Fransız diplomatlarının raporlarına da yansımıştı.⁵⁶ Beklendiği gibi, Osmanlı Mebusları Londra'da iken Talât Bey Dâhiliye Nazırlığı'na atanmış, fakat “*...Nezarete intihab olunan Meclis-i Mebusan Reis-i Vekili evveli Talât Bey Efendi Hazretlerinin Dersaadet'e vüruduna kadar Nezaret-i Mezkure Vekaletine Şura-yı Devlet Reisi Raif Paşa Hazretleri'nin tayini kararlaştırılmıştır*”. Böylelikle ilkin Cavit Bey'in Maliye, şimdi de Talât

⁵⁵ *Tanin*, 28 Temmuz 1909, nr.324, s.1.

⁵⁶ *M.A.E. Turquie*, n.s. v.180, nr.288, s.73, 18 Temmuz 1909; *Le Figaro*, 31 Temmuz 1909, s.1 Berlin mahreçli haberde, “*hali hazırda Avrupa başkentlerini ziyaret etmekte olan Heyet Başkanı Talât Bey'e, yakında gerçekleşecek kabine kombinasyonunda Dâhiliye Nazırlığı verileceği*” haber verilmektedir.

Bey'in Dâhiliye Nazırlıkları'na getirilmeleriyle İttihatçıların Kabine'deki siyasal konumları güçlenmiş oldu.⁵⁷

Talât Bey'in Dâhiliye Nazırlığı'na atanması vesilesiyle Hüseyin Cahit, bir süreden beri ısrarla dile getirmiş bulunduğu "*emniyet edilecek zat*"lardan birinin kabinede yer almasıyla birlikte "Yeni Dâhiliye Nazırı" başlıklı bir yazı kaleme almıştır.⁵⁸ Bahse konu yazı, her ne kadar Talât Bey'in Nazırlığa atanmış olması nedeniyle onun önceki kariyerleri, Jön Türk Hareketi'ndeki rolü ve etkinliği, "*Türkiye'de teceddütün ve ıslahatın bir timsali*" olarak Dâhiliye Nazırlığı'na atanmasına adanmış bir yazı olmakla beraber, seyahat konusuyla ilgisi Talât Bey'in "*Avrupa seyahatinden muzafferden avdet etmiş*" olmasıdır. Hüseyin Cahit, yeni Dâhiliye Nazırı Talât Bey'in göreve başlaması nedeniyle ona gösterilen büyük ilgi ve memnuniyetten söz ettikten sonra, onun Avrupa seyahatinde elde ettiği başarıyı dile getirmiş ve kendisinin Avrupa'da Jön Türkler hakkında hâkim olan birbirinden farklı düşüncelerin, yaygın fikir ve zanların giderilmesinde son derece önemli bir görevi yerine getirdiğini açıklamıştır.⁵⁹

Osmanlı Mebusları'nın Paris Seyahati Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda da yankı bulmuştur. Seyahatte, Osmanlı Mebusan Heyeti'ne Başkanlık eden Talât Bey'in, Paris'te kendilerine gösterilen yakın ilgi ve alakadan çok memnun oldukları, gördükleri fevkalade muhabbetten dolayı Meclis-i Mebusan Başkanlığı'nca Mösyö Brison ve Desturnel de Konstans'a bir teşekkür telgrafnâmesi gönderilmesini isteyen telgrafi Meclis'in 15 Temmuz 1909 tarihli oturumunda okunmuştur.⁶⁰ Bu talep üzerine Osmanlı Meclis-i Mebusanı Başkanı Ahmet Rıza, Türk Heyeti onuruna Fransa-Osmanlı Cemiyeti tarafından yemek verildiği sırada okunmak üzere bir teşekkür telgrafi göndermiştir. Yemek sırasında Talât Bey tarafından okunan telgrafta Ahmet Rıza, Paris'te bulunan Osmanlı Heyeti'ne gösterilen yakın ilgi nedeniyle Fransız Mebuslar Meclisi Başkanı Henri Brisson'a teşekkürlerini iletmiştir.⁶¹ Fransız Mebuslar Meclisi Başkanı Brisson'da, Ahmet Rıza'ya gönderdiği telgrafta, "*lütfedilen telgrafi Parlamento'nun açılış oturumunda okumaktan büyük keyif aldığını*" belirterek, Fransız Meclisi mebuslarınca da selamlanan telgraf nedeniyle Brisson'un teşekkür mesajı Meclis'in 17 Temmuz 1909 tarihli oturumunda okunmuştur.⁶²

⁵⁷ B.O.A. DÜİT,4/6-7, Göm. nr.12, Dos. nr.8, 18 Recep 1327/23 Temmuz 1325(5 Ağustos 1909); Turfan 2005, 206; Babacan 2005, 68; Atamanın siyasal müsteşarlık krizi ile ilgisi için Mehmetefendioğlu 1997, 36.

⁵⁸ *Tanin*, 11 Ağustos 1909, nr.337, s.1.

⁵⁹ *Tanin*, 11 Ağustos 1909, nr.337, s.1.

⁶⁰ M.M.Z.C., D.1, İ.S.1, İ.112, C.5, s.364-365, 2 Temmuz 1325.

⁶¹ *Le Figaro*, 15 Temmuz 1909, s.1.

⁶² M.M.Z.C., D.1, İ.S.1, İ.113, C.5, s.389, 4 Temmuz 1325.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

d. Talât Bey Heyeti'nin Seyahatine İlişkin Fransız Diplomatları'nın Yorum ve Değerlendirmeleri

Osmanlı Meclis-i Mebusan üyelerinden oluşan Talât Bey Heyeti'nin Paris ve Londra'yı kapsayan seyahatleri, seyahatin ilk anlarından itibaren konuyla ilgili Fransız Diplomatları'nın takip ettikleri başlıca konular arasında yer almıştır. Fransız Diplomatları'nın, Talât Bey Heyeti'nin gezisiyle ilgili olarak özellikle odaklandıkları ve sürekli mesajlarında dile getirdikleri temel nokta, Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin en önde gelen ve en etkili üyelerinin bu seyahate iştirak ettikleri ve içlerinden kimilerinin çok yakın gelecekte kesin olarak nazır tayin edilecekleri konusudur. Bu nedenle diplomatlar, özellikle seyahate ilişkin ilk mesajlarında sürekli olası bir durumu dikkate alarak Heyet ile ilgilenilmesi ve gereken önemin verilmesi tavsiyesinde bulunmuşlardır. Fransız Diplomatlar'ın seyahate ilişkin raporlarında üzerinde durdukları bir diğer nokta ise Jön Türkler'le Hüseyin Hilmi Paşa Başkanlığı'ndaki mevcut Kabine arasındaki anlaşmazlık ve uyum sorunlarına ilişkin tartışmalardır.

Bu tartışmalar ile seyahate katılmış bazı mebusların gelecekteki konumlarına ilişkin olarak Bakanlığa gönderdiği bir raporda Auguste Boppe, Hüseyin Hilmi Paşa Kabinesi'ndeki eski rejimin adamları ile Jön Türkler arasındaki anlaşmazlık hakkında bilgi verirken, bu anlaşmazlığın başlıca sebebi olarak Dâhiliye Nazırı Ferit Paşa'nın Kabine'de bulunmasının İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kabine üzerindeki otoritesini zayıflatmaya yönelik bir girişim olduğu yönündeki izlenimden kaynaklandığını belirtmiştir. Bununla birlikte Cavit Bey'in Maliye Nazırı olarak Kabine'de yer almış bulunmasının Ferit Paşa'nın nüfuz ve otoritesini zayıflattığı görüşüne yer verilen yazıda Jön Türkler ile Dâhiliye Nazırı arasındaki anlaşmazlık arttıkça Ferit Paşa'nın Kabine'de bulunması, bulunsa bile meşru yetkisini kullanmasının giderek güçleşebileceği kaydedilmiştir. Boppe'a göre henüz ne zaman ne olacağı konusunda bir şey söylenemese de bu gelişmenin Kabine'de değişikliklerle sonuçlanabileceği kaçınılmaz gibidir. Şu anda İstanbul'da eski rejimin adamlarıyla Jön Türkler arasındaki anlaşmazlığa son vermek bakımından, Kabine'nin yerini Jön Türkler'e bırakabileceği hususunun konuşulmakta olduğu belirtilen yazıya göre, bu düşüncenin öncülüğünü Osmanlı Mebusları'nın Fransa ve İngiltere seyahatine adanmış bir yazı kaleme alan Hüseyin Cahit yapmaktadır.⁶³

⁶³ M.A.E., Turquie, n.s. v.180, nr.288, s.73, 18 Temmuz 1909.

Fransız Diplomatları, Osmanlı Mebusları'nın Paris ve Londra seyahatlerine ilişkin değerlendirmelerini ziyaretin sadece Paris bölümü ile sınırlı tutmamışlardır. Osmanlı Heyeti'nin İngiltere ziyareti ile, ilkin bir ziyaret ihtimali olmakla birlikte gerçekleşmeyen Berlin güzergâhı hakkında da yorum ve değerlendirmelerde bulunmaları, bir taraftan Heyet'e atfedilen önemi işaret ederken, diğer taraftan da Jön Türkler'in yakın gelecekteki dış politikalarını gözlem altında tutmaya çalıştıklarını göstermektedir. Nitekim Fransa'nın Londra Büyükelçisi, Dışişleri Bakanı'na gönderdiği raporunda, Osmanlı delegelerinin Londra'ya gelir gelmez üst düzeyde uygulanan programdan, Kral VII. Edward'ın verdiği öğle ve akşam yemeğinden ve Heyet'in Londra seyahatinin hemen her yerde duyurulduğu bilgisini verdikten sonra, "*Osmanlı Parlamenterleri'nin, bu özel ilgiye rağmen, bu ziyarette özel bir başarı elde ettikleri söylenemez*" diyordu.⁶⁴

Fransa'nın Londra Büyükelçisi, "*istisnâî bir duruma da işaret etmek*" lüzumunu duymuştur. Bu "*istisnâî durum*" Türk Mebusları'nın Sir Ernest Cassel ile buluşmalarıdır. Cassel, Londra'daki yeni evinde Türk Heyeti'ne muhteşem bir yemek vermiştir. Büyükelçi'nin görüşüne göre, "*Londra'da, iktisadi konuları lehine çevirip, büyük çıkarlar elde etmede oldukça mahir bir finansör olarak kabul edilen Sir Ernest Cassel, bu buluşma ve yemek vesilesiyle Türkiye'deki iktisadi çıkarlara hâkim olma düşüncesini gerçekleştirmek için, mebusların iyi niyetlerini kazanmak*" istemektedir. Jön Türkler'in Londra'daki temaslarında ne gibi tesirlerle karşı karşıya bulduklarının yeterince farkında olmadıkları görüşüne yer veren Fransız Diplomat, Almanlar'ın İstanbul'daki entrikaları ve Doğu'ya yayılma amaçları nedeniyle onlara karşı bir güvensizlik içinde bulunmalarına karşın, İngilizler'in Türk Mebuslar'ın bu kaygılarını gidermek konusunda bir çabalarının söz konusu olmadığını belirterek, Türk Alman ilişkilerinin daha da zayıflamasına katkı sağladığına işaret etmiştir.⁶⁵

Bu arada Osmanlı Heyet-i Mebusesi Londra'da iken Avusturya Sefareti vasıtasıyla Macar Meclis-i Mebusanı Budapeşte'ye, Almanya'da hem Talât Bey'in kendisi nezdinde, hem de Hariciye Nazırlığı vasıtasıyla Türk Heyeti'ni Berlin'e davet etmişlerdir. Hariciye Nezareti'nin bu davetlerle ilgili tezkiresi Meclis-i Mebusan'ın 26 Temmuz 1909 tarihli oturumunda okunmuş, fakat her iki ülkenin meclislerinin dağılmış olmaları ve aynı zamanda Heyet'in yorgunluğu gerekçesiyle, yine oluşturulacak bir mebus heyetinin sonbaharda bir seyahat düzenleyebilecekleri düşüncesiyle bu davetler şimdilik uygun görülmemiştir.⁶⁶

⁶⁴ M.A.E., Turquie, n.s. v.180, nr.253, s.84, 28 Temmuz 1909.

⁶⁵ M.A.E., Turquie, ns. v.180, nr.253, s.84, 28 Temmuz 1909.

⁶⁶ M.M.Z.C., D.1, İ.S.1, İ.118, C.5, s.510, 13 Temmuz 1325.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

Osmanlı Mebusan Heyeti'nin bu kararı, Fransa'nın Berlin Elçiliği tarafından bir son dakika sürprizi olarak değerlendirilmiştir. Fransa'nın Berlin Elçiliği Siyasal Müsteşarı, Bakanlığı'na bildirdiği raporunda, "*Birçok kez Jules Cambon'un daha önce Ekselanslarına işaret ettiği gibi şu anda Wilhelmstrasse'de egemen olan düşünce, hali hazırdaki Jön Türk Partisi'nin genel politikasının, Sultanı temsil eden adamların beceriksiz tutumları kadar Berlin'e zarar verici bir tavır içinde buldukları kanaatinin hâkim olduğunu*" yazmıştır. Yaklaşık bir ay evvel von der Goltz Paşa, İstanbul'a vardığı zaman, Meclis-i Mebusan Başkanı nezdinde Kabine'ye ilişkin kanaatlerini belirtmesi, bir müdahale gibi algılandığı görüşüne yer verilen raporda, Goltz Paşa'nın İstanbul'da bir kriz yaratması nedeniyle ilişkilerin hassas bir durumda olduğuna işaret edilmiştir. Bununla birlikte Osmanlı Mebusları Fransa ve İngiltere'yi ziyaretlerinden sonra dönüşlerinde Berlin'e uğramışlarsa da, son anda Mebuslar ziyaret fikrinden vazgeçmişlerdir. İçlerinden sadece birkaçının özel amaçlı olmak üzere Berlin'de kaldıklarına yer verilen rapora göre, "*ziyaretten vazgeçmek yerine, daha sonraki bir zamana erteledikleri bir resmî ziyaret söylentisini yayarak, dillendirmişlerse de, gerçekte onların yeniden gelmeyecekleri*" değerlendirmesinde bulunulmuştur. "*Rus ve İngiliz basınında ziyaretin iptaliyle ilgili yapılan can sıkıcı yorum ve değerlendirmelerin tezkibinin inandırıcı olamadığını*" belirten Fransız Diplomat, bundan sonra İstanbul'da cereyan edebilecek çatışmalar hakkında fikir yürütmeye çalışmıştır.⁶⁷

Sonuç ve Değerlendirme

23 Temmuz 1908'de ilân edilen II. Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun her alanında olduğu gibi dış politikada da önemli değişiklikler gündeme gelmiştir. Meşrutiyet Hareketi'ni gerçekleştiren Jön Türkler, Devrimi izleyen günlerde ilkin II. Abdülhamit'in Alman yanlısı politikası nedeniyle Berlin'e karşı bir ihtiyat ve şüphe içinde bulunmakla beraber, dış politikada keskin bir dönüşümü çağrıştıracak girişimlerden kaçınma eğiliminde olmuşlardır. Bununla birlikte söylem ve siyasetlerinde Almanya'dan ziyade liberal ve meşruti yönetimlerin hâkim olduğu Fransa ve İngiltere'ye daha yakın bir duruş sergilemekten kaçınmamışlardır. Hiç şüphesiz onların bu iki ülkeye yakın bir duruş içinde bulunmaları, sadece II. Abdülhamit'in Almanya ile yakınlığına karşı muhalif bir refleks değil, aynı zamanda İngiltere ve

⁶⁷ M.A.E., Turquie, n.s. v.180, nr.310, s.93, 6 Ağustos 1909.

Fransa'nın Jön Türk Devrimi'ni desteklediğini gösteren yakınlık çabalarının da büyük rolü olduğu aşikârdır.

Jön Türkler ya da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun dış politikasını bir dönüşüme yöneltmesinde Ekim 1908'de, Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından ilhak edilmesinin, Bulgaristan'ın bağımsızlığını, Girit'in de Yunanistan'a bağlandığını ilân etmelerinin çok büyük bir etkisi olmuştur. Jön Türkler'in Meşrutiyet'in ilânından sonra karşılaştıkları ilk şok olan Balkanlar'daki bu gelişmelerden sonra, İngiltere ve Fransa nezdinde bir ittifak içinde yer almak asıl amacıyla girişimlerde bulunmuşlardır. Osmanlı Hükümeti'nden bağımsız bir şekilde İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Londra ve Paris'e gönderilen, Cemiyet'in en nüfuzlu ve Batı'da belirli çevrelerce tanınan üyelerinden Dr. Nazım ve Ahmet Rıza'nın girişimleri olumlu bir sonuca ulaşmamıştır. Dr. Nazım ve Ahmet Rıza'nın Londra ve Paris'teki temaslarının asıl amacının, her iki ülkenin de içinde yer alacağı şekilde bir ittifakta buluşmak olmasına rağmen, temaslarda, bir siyasi ittifak içerisinde yer almaktan ziyade tâlî meselelerde bir yakınlaşma fikri öne çıkmıştır.

İttihat ve Terakki Cemiyet'i, Temmuz 1909'da hem yeniden aynı girişimlerde bulunmak hem de İmparatorluk'ta yakın zamanda ortaya çıkan bir takım olaylar nedeniyle Jön Türkler ile Hükümet hakkında Avrupa'da giderek yaygınlaşan olumsuz yaklaşım ve ön yargıları gidermek amacıyla Paris ve Londra'ya bir seyahat düzenlemiştir. Bu seyahat her ne kadar Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın bir iradesi olarak görünüyorsa da, bu girişimin altında Cemiyet'in rolünün olduğu dikkati çekmektedir. Meclis-i Mebusan Reis-i Vekili Evveli Talât Bey Başkanlığı'nda oluşturulan Osmanlı Mebusan Heyet'i, ilkin Paris'i ziyaret ederek burada yoğun bir ilgi ve alaka ile karşılanmışlardır. Jön Türkler, Paris'te özellikle Üçlü İtilaf içerisinde yer alma gayreti içinde bulunmuşlarsa da, Fransızlarla yapılan görüşmelerde daha çok azınlıkların hakları, onlara hoş görülmü bir yaklaşım gösterilmesi, imtiyazların genişletilmesi gibi telkin ve tavsiyelerle karşılaşmışlardır.

Talât Bey Heyeti'nin Paris temasları konusunda, dönemin önde gelen Fransız basınında yaygın bir şekilde yorum ve değerlendirmelerde bulunulmasına rağmen, öne çıkarılan sorunlar, bir ittifakı tartışmaktan ziyade 31 Mart ve Adana Olayları, Girit Sorunu ile azınlıkların haklarına ilişkin meseleler olmuştur. Osmanlı Heyeti'nin Paris seyahati, sadece Fransız Basını tarafından değil, İstanbul, Londra ve Berlin'de görev yapan Fransız Diplomatları tarafından da yakından izlenmiştir. Fransız Diplomatları'nın Türk Heyeti'nin bu denli yakından izlemeleri ve ayrıntılı değerlendirme ve kanaatlerini belirtmeleri, Jön Türkler'in yakın gelecekte ortaya çıkabilecek dış siyaset istikâmetlerini

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

gözlem altında bulundurma ve gerektiğinde müdahil olma düşüncesinden kaynaklandığını belirtmek gerekir. Fransızlar, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki onca önemli çıkarları nedeniyle, Jön Türkler'in harici siyasetlerini göz altında bulundurmaya önem verirken, onlarla aynı ittifak içerisinde yer almama konusunda İngiltere ile birlikte hareket etmişlerdir. Bu bakımdan Jön Türkler'in Paris seyahatinin aslî amaçlar açısından başarılı bir sonuca ulaşmış değildir. Dolayısıyla, bir taraftan Osmanlı İmparatorluğu ile sistemin dışında, fakat her an değişebilecek bir yakınlığı esas alan bir siyaset, diğer taraftan da Almanya ile yakınlaşmayı bir tehdit olarak tasavvur eden ve bu yönde Almanlar'a yönelik İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kimi etkin liderlerinde mevcut olan kuşkuyu pekiştirecek çabalar, Jön Türkler'in Fransa ve İngiltere politikalarında bir ihtiyat oluşturmuştur. Bununla birlikte Jön Türkler Almanya'dan ziyade Fransa ve İngiltere'ye yakınlık politikası takip etmişlerse de, 1910 Borçlanma Krizi, Jön Türkler'in bu yakınlık politikasının devamı konusunda derin bir kırılma yaratacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

a. Arşiv Kaynakları

1- Başbakanlık Osmanlı Arşivi(B.O.A)

B.O.A, DÜİT, 4/6-7, Göm. nr.12, Dos. nr.8, 18 Recep 1327/23 Temmuz 1325(5 Ağustos 1909)

2- Les Archives du Ministère des Affaires Etrangères (Paris) [M.A.E]

M.A.E., "İstanbul Elçiliği Siyasi Müsteşarı Boppe'dan Ekselansları S. Pichon'a Türk Parlamento Heyeti Hakk." *Turquie*, Nouvelle Série(n.s), v. 180, nr. 219, s. 42, 2 Temmuz 1909.

M.A.E., "Siyasi İşler Direktörlüğü'nden Meclis, Senato ve Kabine Başkanlıklarına Türk Heyeti Hakk. Acil Gönderi" *Turquie*, Nouvelle Série(n.s), v. 180, s. 45, 2 Temmuz 1909.

M.A.E., "Fransa'nın İstanbul Maslahatgüzaharı'nın Bakanlık Siyasi İşler Direktörlüğüne Gönderdiği Seyahate İlişkin Rapor" *Turquie*, Nouvelle Série(n.s), v. 6, s. 93, 1 Temmuz 1909.

M.A.E., "Marsilya Valiliği'nden İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarına Telgraf Mesajı" *Turquie*, Nouvelle Série(n.s), v. 180, s. 55, 9 Temmuz 1909.

M.A.E., "Fransız Dışişleri Bakanlığı Siyasi İşler Direktörlüğünün Türk Heyetiyle İlgili Departman Notu" *Turquie*, Nouvelle Série(n.s), v. 180, s. 47, 5 Temmuz 1909.

M.A.E., "İstanbul Elçiliği Siyasi Müsteşarı Boppe'dan Ekselansları S. Pichon'a İstanbul'daki Kabine Sorunu ve Mebuslar Hakk." *Turquie*, Nouvelle Série(n.s), v. 180, nr. 288, s. 73, 18 Temmuz 1909.

M.A.E., "Fransa'nın Londra Büyükelçisi'nden Ekselansları S. Pichon'a Türk Mebuslarının Londra Temasları Hakk." *Turquie*, Nouvelle Série (n.s), v. 180, nr. 253, s. 84, 28 Temmuz 1909.

M.A.E., "Fransa'nın Berlin Siyasal Müsteşarı'ndan Ekselansları S. Pichon'a Türk-Alman İlişkileri ve Jön Türkler Hakk." *Turquie*, Nouvelle Série (n.s), v. 180, nr. 310, s. 93, 6 Ağustos 1909.

II. Meşrutiyet'in İlk Yılında Paris'te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talât Bey Heyeti

b. Gazeteler ve Yayınlanmış Belgeler

Le Figaro, Le Journal Des Debâts, Le Temps, Tanin.

(Tarih ve sayfa numaraları dipnotlarda verilmiştir)

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (M.M.Z.C.), Ankara: 1991, TBMM Basımevi, Cilt: 5, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, İnikat: 104(99-100)/112(364-365)/113(389)/118(510).

c. Araştırma ve İnceleme Eserleri

- Ahmad 1999a Feroz Ahmad, *İttihatçılıktan Kemalizme*, Çev. Fatmagül Berktaş (Baltalı), (4. Baskı), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Ahmad 1999b Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, Çev. Nuran Yavuz, (5. Baskı), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Armaoğlu 2003 Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, (3. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Babacan 2005 Hasan Babacan, *Mehmet Talât Paşa (1874-1921)*, (1. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çavdar 1995 Tevfik Çavdar, *Talât Paşa*, (1. Baskı), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dumont 1991 Paul Dumont, "Une délégation Jeune Turque À Paris", Première rencontre internationale sur l'Empire Ottoman et la Turquie Moderne, Ed: Ethem Eldem, *Varia Turcica*, XIII, 305-331.
- Gazel ve Uğuz 2006 Ahmet Ali Gazel - Sacit Uğuz, "Osmanlı Mebuslarının Avrupa Seyahati (1909)", *Journal of Atatürk*, V/1, 223-242.
- Fulton 1999 L. Bruce Fulton, "Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Çev. Ahmet Fethi, Editör: Marian Kent, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 164-198.
- Kent 1999 Marian Kent, "Büyük Britanya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu (1900-1923)", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Çev. Ahmet Fethi, Editör: Marian Kent, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 199-237.

Salih Tunç

Mehmetefendioğlu 1997

Ahmet Mehmetefendioğlu, "İttihat ve Terakki ve Siyasi Müsteşarlıklar", *Toplumsal Tarih*, VIII/43, 32-37.

Rey 1998

Alain Rey, *Le Robert Micro*, nouvelle édition, Paris: Dicorobert Inc.

Turan 1999

Ömer Turan, "II. Meşrutiyet ve Balkan Savaşları Döneminde Osmanlı Diplomasisi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç (Tebliğler, 15-17 Ekim 1997)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 241-253.

Turfan 2005

M. Naim Turfan, *Jön Türklerin Yükselişi*, Çev. Mehmet Moralı, (1. Baskı), İstanbul: Alkim Yayınevi.

Uçarol 1985

Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, (3. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.

Ülman 2002

A. Halûk Ülman, *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol*, (3. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.

Salih Tunç